

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**JAZYK SILOVÝCH SPORTŮ – VÝZKUM
SOCIOLEKTU**

(VZPÍRÁNÍ, BOX, KULTURISTIKA, POSILOVÁNÍ)

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kristýna Elišáková

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PaedDr. Jitka Málková, Ph.D.

Plzeň 2020

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta pedagogická

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Kristýna ELIŠÁKOVÁ**
Osobní číslo: **P17B0200P**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Český jazyk se zaměřením na vzdělávání**
Téma práce: **Jazyk silových sportů (vzpírání, box, kulturistika, posilování) – výzkum sociolektu**
Zadávající katedra: **Katedra českého jazyka a literatury**

Zásady pro vypracování

1. Prostudovat odbornou literaturu vztahující se k dané problematice.
2. Vymezit kritéria pro sběr, třídění a zpracování jazykového materiálu.
3. Provést sběr jazykového materiálu a zpracovat jej podle stanovených kritérií (z hlediska sémantiky, formy pojmenování, onomaziologického postupu, expresivity, slovnědruhové příslušnosti).
4. Sestavit slovník slangismu.

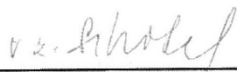
Rozsah bakalářské práce: **30 normostran**
Rozsah grafických prací: **není stanoven**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

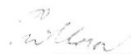
- Slang a argot : sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008.* V Plzni : Pedagogická fakulta ZČU, 2008. Sborník Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. ISBN 978-80-7043-764-3.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů.* Vyd. 1. Ostrava : Profil, 1988. ISBN 48-010-88.
- HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích.* 2. dopl. a přeprac. vyd. Ostrava : Profil, 1981. ISBN 48-011-81.
- BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika.* 1. vyd. Praha : Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština : řeč a jazyk.* Praha : ISV, 1996. Jazykověda. ISBN 80-85866-12-9.
- ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a MINÁŘOVÁ, Eva. *Současná stylistika.* Vyd. 1. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

Vedoucí bakalářské práce: **PaedDr. Jitka Málková, Ph.D.**
Katedra českého jazyka a literatury

Datum zadání bakalářské práce: **10. června 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. června 2020**

RNDr. Miroslav Randa, Ph.D.
děkan

Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 23. září 2019

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a ostatních zdrojů.

.....

vlastnoruční podpis

PODĚKOVÁNÍ

Chtěla bych zde poděkovat především vedoucí bakalářské práce PaedDr. Jitce Málkové, Ph.D., za cenné rady, připomínky, vstřícný přístup a odborné vedení v průběhu psaní této práce.

Dále bych ráda vyjádřila svůj dík všem svým respondentům za materiál, bez kterého by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Obsah	6
Úvod	9
1 Cíl výzkumu, metody a formy výzkumu	11
1.1 Cíl výzkumu.....	11
1.2 Metody a formy práce, výzkumu.....	12
2 Teoretická část	15
2.1 Národní jazyk.....	15
2.1.1 Stratifikace a diferenciacie národního jazyka	15
2.1 Vymezení pojmu sociolekt	22
2.2 Vymezení pojmu slang	23
2.1.1 Profesionalismy	26
2.1.2 Slangismy.....	26
2.1.3 Interslangismy	27
2.1.4 Argot.....	27
2.1.5 Expresivita ve slangu	28
3 Vznik slangismů	30
3.1 Transformační postupy.....	31
3.1.1 Odvozování slangových výrazů.....	31
3.1.1.1 Odvozená slangová podstatná jména	31
3.1.1.2 Odvozená slangová slovesa.....	32
3.1.1.3 Odvozená slangová přídavná jména.....	33
3.1.2 Skládání	33
3.1.3 Zkracování	34
3.1.4 Mechanické krácení.....	34
3.1.5 Překrucování.....	34
3.1.6 Univerbizace	35
3.2 Transpoziční postupy.....	36
3.2.1 Přenášení významu.....	36

3.2.1.1. Metaforické přenášení významu	36
3.2.1.2 Metonymické přenášení významu.....	37
3.2.2 Víceslovná pojmenování.....	37
4 Praktická část	39
4.1 Sociolekt silových sportů	39
4.2 Jazyková charakteristika mluvy silových sportů	39
4.3 Sémantické skupiny sociolektismů	40
4.3.1 Názvy a vlastnosti osob	40
4.3.2 Názvy míst a prostředí.....	40
4.3.3 Názvy věcí, nástrojů, prostředků činnosti	40
4.3.4 Názvy činností, situací, výsledků činnosti	41
4.3.5 Názvy částí těla.....	41
4.3.6 Názvy cviků, úderů, chvatů a pozic.....	41
4.3.7. Nezařaditelné pojmy	41
4.4 Slovnědruhové kritérium.....	42
4.4.1 Substantiva	42
4.4.2 Verba	42
4.4.3 Adjektiva.....	42
4.5 Onomaziologické kritérium	43
4.5.1 Sociolektismy vzniklé slovotvornými způsoby.....	43
4.5.1.1 Slangismy vzniklé odvozováním	43
4.5.1.2 Sociolektismy vzniklé zkracováním, mechanickým krácením a překrucováním.....	43
4.5.1.3 Sociolektismy vzniklé skládáním.....	44
4.5.1.4 Univerbizace	44
4.5.2 Sociolektismy vzniklé neslovotvornými způsoby.....	44
4.5.2.1 Z cizích slov	45
4.5.2.2 Metonymizace	45
4.5.2.3 Metaforizace.....	45
4.5.2.4 Víceslovná pojmenování.....	46
4.6 Expresivita	47

4.7 Interslangismy	47
4.8 Profesionalismy a slangismy.....	47
5 Slovník sociolektismů.....	49
5.1 Stavba slovníkového hesla	49
5.2 Slovník pojmů.....	50
6 Závěr.....	63
7 Resumé	65
8 Abstract.....	66
Seznam použité literatury a internetových zdrojů.....	67
Přílohy	1
Seznam použitých zkratk.....	6

Úvod

Bakalářská práce nese název *Jazyk silových sportů – výzkum sociolektu (vzpírání, box, kulturistika, posilování)*. Toto téma jsem si pro svou kvalifikační práci vybrala z několika důvodů. Má rodina a mnoho mých přátel se už léta věnují silovým sportům, zejména posilování a kulturistice, tudíž je mi dané prostředí známé. Sama se v oblasti silových sportů už několik let pohybuji a je mi toto odvětví velice blízké. Zcela rekreačně silový sport provozuji již 8 let, konkrétně se zajímám o fitness a celkově o zdravý životní styl. Tento sport i zdravý životní styl jsou mou vášní, které se ve svém volném čase věnuji na denní bázi.

Posledním důvodem výběru tohoto tématu byl fakt, že slangovou mluvu považuji za zajímavou a velice často a ráda jistě slangismy z odvětví silových sportů sama používám.

Díky zájmu o oblast silových sportů jsem za celý svůj život měla nespočet příležitostí poznat velké množství sportovců, kteří se tomuto odvětví věnují jak rekreačně, tak profesionálně. Jejich mluvu mám tedy dostatečně odposlouchanou, ovšem nemůžu říci zcela jistě, že při návštěvě fitness centra či nějakého zápasu rozumím všemu, co kolem sebe slyším. Jistou motivací pro mě tedy bylo i vlastní jazykové zdokonalení v této oblasti.

Silové sporty jsou v České republice velice rozšířeny, jejich počátky pozorujeme už v 19. století, kdy se vyskytovaly jako součást cirkusových a jarmarečních představení. Odborné práce o slangu silových sportů ale příliš nepojednávají. Vyskytují se odborné stati o sportovních slanzích obecně, které můžeme najít například v titulech jako *Malý slovník českých slangů*¹ nebo *O českých slanzích*² od Jaroslava Hubáčka. Ty se ale nezaměřují konkrétně na silové sporty, i tak v nich ale můžeme najít výrazivo užívané v tomto odvětví, jedná se tedy o interslangismy. Existuje ovšem titul, který pojednává alespoň o mluvě jednoho odvětví silových sportů, a to o kulturistice. *Tři slangové slovníky*³ od Zdeňky Tiché a Luboše Skopce mimo jazyku kulturistů pojednávají také o slangových výrazech používaných motoristy a šachisty. Slang boxerů a zápasníků je zpracován ve *Výběrovém slovníku českých slangů*⁴ od Jaroslava Hubáčka.

¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988.

² HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981.

³ TICHÁ, Zdeňka a SKOPEC, Luboš. *Tři slangové slovníky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2001.

⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003.

Tato bakalářská práce se skládá ze dvou částí, z části teoretické a praktické. V první části práce se zaměřuji na teoretické aspekty sociolektů a slangů, ve druhé části prezentuji výsledky výzkumu, jehož základem byl sběr jazykového materiálu. Následuje jeho analýza podle předem stanovených kritérií a slovník sociolektismů.

Pevně věřím, že tato práce může sloužit jako podklad pro rozsáhlejší výzkum mluvy sportovců zaměřených na toto odvětví.

1 Cíl výzkumu, metody a formy výzkumu

1.1 Cíl výzkumu

Před úplným počátkem výzkumu byl stanoven cíl, a to nasbírat dostatečný jazykový materiál z odvětví silových sportů, zpracovat jej a následně roztrždit podle vybraných kritérií. Dalším cílem, který jsem si vymezila, bylo seznámit neoborného čtenáře s jazykem silových sportů. Slangové výrazivo jsem zařadila k sémantickým skupinám, což bylo velmi nápomocné všem respondentům při získávání jazykového materiálu. Dále jsem ho rozdělila dle slovnědruhovité platnosti a dle způsobu jeho tvoření.

Primárním cílem práce bylo vytvořit ze sesbíraného jazykového materiálu slovník sociolektismů, který laikům umožní lépe porozumět slangovým pojmenováním z oblasti silových sportů.

Stanovení hypotéz

Nezbytnou součástí výzkumu bylo stanovení hypotéz, ze kterých jsem vycházela.

Předpokládám, že:

1. Z hlediska slovnědruhovitého budou dominovat substantiva.
2. Slangové výrazy v odvětví silových sportů jsou převážně jednoslovné.
3. Vzhledem k charakteru slangového prostředí se zde budou vyskytovat expresivní výrazy.
4. Vzhledem k hojnému výskytu cizích názvů se zde budou vyskytovat slova vzniklá přejímáním z cizích jazyků, především z jazyka anglického.

1.2 Metody a formy práce, výzkumu

Před zahájením výzkumu bylo nezbytné „oprášit si“ vědomosti o sociolektu a slangu samotném. Tyto znalosti byly užitečné a nepostradatelné při následném sběru a třídění jazykového materiálu, při kterém jsem musela rozpoznat slangové pojmy od pojmů obecné češtiny. Za výhodu považuji svoji znalost prostředí silových sportů, nebylo pro mě tedy obtížné sebrat jazykový materiál a následně ho roztrždit dle daných kritérií. Na počátku této práce byla tedy využita studijní metoda, kdy jsem prostudovala odborné publikace a doplnila své vědomosti o stratifikaci národního jazyka a všech jeho útvarech, především o sociolektu.

V praktické části práce jsem se zaměřila na sběr sociolektismů a na následnou analýzu získaného jazykového materiálu dle předem stanovených kritérií. Během celého výzkumu byly využity metody standardizovaného výzkumného rozhovoru, dotazníková metoda s využitím on-line dotazníku a metoda excerptce.

Před začátkem dotazování respondentů jsem sepsala pojmy, které sama znám a používám, a následně je použila jako vzorové příklady u jednotlivých sémantických skupin v krátkém dotazníku, který jsem vytvořila (viz s. 1, příl. A) Tento dotazník byl nezbytnou součástí druhé metody výzkumu, a to přímého dotazování respondentů, a sloužil spíše jako záchytný bod. Samotní respondenti se díky němu v rozhovoru lépe orientovali. Nebyl ovšem klíčový, jelikož většina dotazovaných nebyla schopna doplnit všechny sémantické skupiny, ale pouze některé. Během konzultací se sportovci často docházelo k situaci, ve které jsem jim sdělila, jakou sémantickou skupinu bych ráda doplnila, ale oni nevěděli, co si pod ní mají představit. Tato okolnost se změnila, když jsem u konkrétní sémantické skupiny uvedla své příklady pojmů a respondentům „došlo“, oč je vlastně žádám.

Díky metodě rozhovoru se mi podařilo nashromáždit velké množství dat, ovšem mnohem větší část jazykového materiálu jsem získala prostřednictvím on-line dotazníku, který jsem vytvořila (viz s. 2-5, příl. B). Dotazník obsahoval všechny sémantické kategorie stejně jako předešlý dotazník určený pro osobní setkání s respondenty. Byl strukturován formou doplňujících otázek, ke kterým měli dotazovaní za úkol napsat slangový výraz z odvětví silových sportů a vysvětlit jeho význam. Dotazník jsem sdílela na sociální síti Facebook do různých tematických skupin, aby se dostal k velkému množství lidí. Poslala

jsem ho také těm známým, se kterými se mi nepodařilo domluvit si osobní setkání ani videohovor. Při metodě on-line dotazníku často docházelo k situaci, kdy respondenti daný pojem vysvětlili nedostatečně, a pro mě pak bylo zcela nemožné konkrétní osoby dohledat a výrazivo si nechat lépe vysvětlit, jelikož dotazník byl zcela anonymní. Problém jsem následně řešila kontaktováním těch sportovců, které sama znám, a ti se mi pokusili jisté pojmy lépe osvětlit.

V praktické části práce byla využita i metoda excerptce ze slangového slovníku na internetové stránce *ProChlapy.cz*⁵, při které jsem dohledávala či se snažila objasnit významy některých pojmů získaných z on-line dotazníku. Tuto metodu jsem také použila při čerpání nových slangových pojmů či ověřování již získaných výrazů z odborné literatury (*Výběrový slovník českých slangů*⁶, *Tři slangové slovníky*⁷).

Pomocí výše zmíněných metod se mi podařilo shromáždit 221 sociolektismů. Pro ověření všech pojmů jsem použila *Vokabulář Webový*⁸, *Etymologický slovník jazyka českého*⁹, *Slovník spisovného jazyka českého*¹⁰ a *Internetovou jazykovou příručku*.¹¹

Respondenti

Úspěšně jsem shromáždila jazykový materiál od 59 respondentů pomocí výše zmíněných metod. Tázáni byli sportovci, kteří se silovým sportům věnují pouze rekreačně, ale i ti, kteří sport provozují na profesionální úrovni formou zápasů či soutěží, dále také profesionální trenéři z různých fitness center v Plzni a Mariánských Lázních. Je důležité zmínit, že i já sama se považuji za jednoho z respondentů, jelikož se v oblasti silových

⁵ Slovník pojmů pro pořádného kultáka. Učte se – ProChlapy.cz *ProChlapy.cz – To chceš! To čteš!* [on-line]. © 2017 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z:

<https://www.prochlapy.cz/clanky/slovník-pojmu-poradnyho-kultaka-uc-se/>

⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003.

⁷ TICHÁ, Zdeňka a Luboš SKOPEC. *Tři slangové slovníky*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2001.

⁸ *Vokabulář webový*. *Vokabulář webový* [on-line]. © 2006 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/>

⁹ MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010.

¹⁰ KOLEKTIV autorů. *Slovník spisovného jazyka českého* [on-line]. ©2011 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z: <http://ssjc.ujc.cas.cz/>

¹¹ *Internetová jazyková příručka* [on-line]. Ústav pro jazyk český AV ČR, ©2008-2018 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <http://prirucka.ujc.cas.cz/>

sportů také pohybují. Na začátku výzkumu jsem si sepsala výrazy, které znám a používám, a ty mi následně byly potvrzeny ostatními tázanými.

S třinácti respondenty jsem uskutečnila osobní setkání a se třemi dalšími jsem byla nucena provést rozhovor skrze videohovor přes sociální sítě, jelikož se nám nepodařilo zrealizovat osobní schůzku. Do této skupiny řadím především své přátele, členy rodiny a známé, kteří se v tomto odvětví pohybují. Provedla jsem standardizovaný rozhovor s jedenácti muži a pěti ženami. Jedenáct dotazovaných pochází z Karlovarského kraje, ze kterého pocházím i já sama. Zbýlých pět respondentů je svým původem z kraje Plzeňského. Nelze zcela přesně určit, o jakou věkovou kategorii se jedná, protože se mi podařilo nasbírat data jak od mladistvých, tak i od sportovců pokročilého věku.

Větší počet jazykového materiálu jsem získala díky on-line dotazníku, který jsem po vytvoření sdílela na sociální síti. Odpověď jsem dostala od čtyřiceti dvou lidí, kteří se věnují nějakému silovému sportu. Opět ve většině případů převládaly odpovědi mužů, těch bylo třicet jedna, kdežto odpovědí žen bylo pouze jedenáct. Objevily se zde odpovědi od respondentů z Plzeňského, Karlovarského a z kraje Středočeského. Tento výsledek je ale silně ovlivněn tím, v jakých skupinách na sociální síti jsem tento dotazník sdílela. Co se věkové kategorie týče, nejmladšímu tázanému bylo patnáct a nejstaršímu padesát dva let.

2 Teoretická část

2.1 Národní jazyk

Termínem národní jazyk se zabývá *Encyklopedický slovník češtiny* a vykládá ho jako „všechny regionální, sociální a funkční podoby jazyka, jež slouží příslušníkům národa k pokrytí komunikačních potřeb, a to v pohledu synchronním i diachronním; zvláštní postavení mezi nimi má spisovný jazyk, jenž má mj. i funkci národně – reprezentativní.“¹² Je to jazyk domácích obyvatel historických zemí Čech, Moravy a české části Slezska, ale rovněž i lidí, kteří sice pocházejí z České republiky, ale žijí v zahraničí.¹³

Národní jazyk je považován za jeden ze základních znaků národa. Všechny jeho podoby slouží k uspokojení komunikačních potřeb lidu. „Český (národní) jazyk nemá jen jednu podobu, nýbrž zahrnuje spisovný jazyk, obecnou češtinu, nářečí (interdialekty i místní nářečí), slangy, argoty, tj. všechny podoby (útvary a poloutvary), jichž se v mluvě užívá.“¹⁴ Národně reprezentativní funkci vykonává pouze spisovná varieta národního jazyka, kdežto běžně dorozumívací, pojmenovávací a estetickou funkci plní i variety jiné.¹⁵

2.1.1 Stratifikace a diferenciaci národního jazyka

Čeští lingvisté se již od třicátých let 20. století soustředí nejen na místní rozrůznění národního jazyka, ale také na jeho stratifikaci, a to jak po stránce různorodých stylů, tak po stránce různorodých jazykových útvarů.¹⁶ Pojetí stratifikace se v jednotlivých odborných literaturách různí. Bohuslav Havránek společně s dalšími kolegy z Pražského lingvistického kroužku vymezil funkční přístup k rozvrstvení jazyka.¹⁷

Marie Čechová v *Současné stylistice* uvádí, že jazyk nemá jednotné pojetí, ale že se jedná o komplikovaný celek, který je diferencovaný jak vertikálně, tak horizontálně.¹⁸ „Za vertikální členění lze označit diferenciaci sociální a funkční, jako horizontální pak

¹² KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 192.

¹³ KARLÍK, Petr; Tamtéž.

¹⁴ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština: řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd. Praha: ISV, 2000, s. 24.

¹⁵ KARLÍK, Petr; Tamtéž, s. 193.

¹⁶ SGALL, Petr a Jiří HRONEK. *Čeština bez příkras*. 2. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2014, s. 15.

¹⁷ SGALL, Petr, Jiří HRONEK; Tamtéž.

¹⁸ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 59.

diferenciaci regionální, územní. Přitom tyto diferenciace se mnohdy kříží, zčásti se překrývají, vrství se na sebe.“¹⁹

Vertikální diferenciace je také přesněji nazývána jako stratifikace, což je termín používaný pro odlišení vertikální diferenciace od té horizontální, ta je naopak nazývána termínem diferenciace.²⁰

Podle Marie Čechové je nejprestižnějším útvarem českého národního jazyka spisovný jazyk. Ten se dělí na tři vrstvy, a to na hovorovou, neutrální a knižní. Je používán především těmi mluvčími, kteří provozují zaměstnání, u kterého se spisovný jazyk předpokládá, ale také učiteli, úředníky apod., ovšem i zde je zřetelný tlak obecné češtiny či jiných útvarů.²¹

„Spisovná čeština není příliš územně ani sociálně omezena, naopak nespisovná čeština (substandard) je diferencována, a to územně a sociálně.“²² Územní neboli regionální diferenciace v českém jazyce ve srovnání s jinými jazyky nemá takovou sílu. Závisí na vzdálenosti od centra Prahy, čím vzdálenější region je, tím je diferenciace větší. Poměrně stálé jsou dialekty na Moravě, které jsou zároveň i interdialekty, neboť každý z nich obsahuje skupinu menších nářečí, u kterých ovšem došlo ke ztrátě některých jejich odlišností.²³

Dialekty v Čechách už nejsou zachovány ve velké míře z důvodu jejich sjednocení, a proto se dnes převážně užívá obecné češtiny. Ta vznikla na základě středočeského nářečí a postupem času se rozšiřuje do oblastí, které byly dříve vymezeny spisovnému jazyku, např. do krásné literatury. Všechna nářečí, stejně tak jako spisovný jazyk, mají své prostředky ve všech jazykových rovinách (slovníkové/lexikální, fonetické/hláskoslovné, morfologické/tvarové a syntaktické/skladební). Každý z těchto dialektů má svou normu (soubor prostředků), která je svými nositeli považována za závaznou. Na rozdíl od spisovného jazyka, který má normu kodifikovanou, tj. zaznamenanou ve slovnících, v mluvnicích, v pravidlech českého pravopisu a v pravidlech české výslovnosti, jiné útvary takto kodifikovanou formu nemají. „Kodifikace je tedy vyjádřením, zachycením normy spisovného jazyka.“²⁴

¹⁹ ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ; Tamtéž.

²⁰ ČECHOVÁ, Marie; Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ; Tamtéž.

²¹ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština, řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2000, s. 24.

²² ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž. s. 25.

²³ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž.

²⁴ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž.

V řečové praxi, především té mluvené, není užíván pouze jeden útvar národního jazyka, ale dochází k jejich prolínání a ke kombinaci jednotlivých prostředků v závislosti na činitelích regionálních, sociálních i psychologických. Tato situace, ve které dojde ke směšování obecné češtiny, interdialektů a spisovného jazyka, nastává především ve městech v městské mluvě. Nevyhraněná mluva realizovaná seskupením prvků různých útvarů se nazývá běžná mluva. Majorita nativních mluvčích užívá mimo běžnou mluvu i spisovnou češtinu.²⁵

Čechová na základě diferenciacie sociální dále vymezuje útvary slang (mluva členů různorodých zájmových organizací), argot (mluva sociálních skupin na okraji společnosti) a profesní mluva (mluva odborníků). Všechny tyto jazykové formace tvoří různé vztahy, které mnohdy způsobují nepřehlednou jazykovou situaci. Mezi strukturální útvary, ty, které mají ucelené systémy prostředků všech jazykových rovin, řadí Čechová spisovný jazyk, dialekty, interdialekty a obecnou češtinu. Do těch nestrukturních na druhou stranu řadí slang, argot a profesní mluvu. Tyto útvary mají pouze lexikální a frazeologická, popř. slovtvorná specifika; přebírají od strukturálních útvarů gramatiku.²⁶

Podle Marie Čechové je možné model stratifikace českého národního jazyka znázornit na ose *spisovnost – nespisovnost*.²⁷

PROSTŘEDKY

nespisovné

spisovné

<----->

argotické	nářeční slangové	obecně- české	hovorové	neutrální	knižní	archaické
-----------	---------------------	------------------	----------	-----------	--------	-----------

Jak je znázorněno na ose, jsou spisovné prostředky rozprostřeny od hovorovosti k neutralnosti a odtud ke knižnosti, kde hraničí běžná spisovnost; za tímto pomezím pokračují prostředky archaické. Původ spisovných hovorových prostředků mnohdy vychází z oblasti nespisovné; a to obecně české, z profesní mluvy nebo ze slangu. Pohyb můžeme zpozorovat i mezi profesní nebo slangovou mluvou a odborným spisovným vyjadřováním, i v odborné terminologii totiž můžeme najít původní profesní a slangové

²⁵ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 25–26.

²⁶ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 26.

²⁷ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 24.

výrazy.²⁸ Spisovné prostředky jsou kodifikovány a jejich norma je uveřejněna v různých jazykových příručkách. Tomuto modelu stratifikace národního jazyka se věnuje i Marie Krčmová ve *Stratifikaci současné češtiny*.²⁹

Stratifikace novodobé češtiny je zkoumána již po desetiletí. Model stratifikace národního jazyka je u různých autorů totožný v tom, s jakými základními složkami jazykové situace pracují; s jazykem spisovným, interdialekty a dialekty. Jejich názory se ale různí v začlenění ostatních variet do tohoto modelu, především v začlenění obecné češtiny a v chápání hranice mezi češtinou spisovnou a „češtinou hovorovou“. Rozdílně také rozumějí jednotlivým útvarům a stejná označení častokrát nezobrazují ty stejné pojmy. „Rozdíly v pojetí pak vyplývají jak z míry zobecnění, pro niž se autor rozhoduje, tak z cíle, který svým modelem sleduje, a konečně i ze stavu poznání toho, jak fungovaly jednotlivé útvary v minulých desetiletích a jak se jejich postavení mění v současnosti.“³⁰

V modelu stratifikace národního jazyka je uplatňováno lingvistické hledisko, národní jazyk je tedy členěn na strukturní (relativně stabilizované) a nestrukturní (poloútvary) variety. *Nový encyklopedický slovník češtiny*³¹ popisuje strukturní útvary jako formy existence národního jazyka tvořené úplnou jazykovou strukturou (strukturní útvary), anebo variety, které jsou popsány určitým lexikem, ale nemají svoji strukturu v jiných jazykových rovinách (nestrukturní útvary, poloútvary). Hlavním strukturním útvarem národního jazyka je spisovný jazyk, jehož vlastní struktura je bohatě popisována a také kodifikována. Do této skupiny patří také dialekty, útvary koexistující na daném území v určité časové rovině, které jsou mluvčími vnímány jako samostatné a rozlišené. Oproti spisovnému jazyku disponují mnohostí. Dochází u nich ke změnám především v rovině foneticko-fonologické a morfologické. Strukturu slovní zásoby není snadné uchopit.

Mezistupeň mezi spisovným jazykem a dialekty tvoří interdialekty. Chápeme je jako nespisovné útvary typické pro větší regiony. Vznikají nivelizací nářečních rozdílů; jedním z nich je i obecná čeština. „Předpokládá se u nich existence normy a jsou pokládány za útvary, tedy formy existence národního jazyka s vlastní strukturou, její popis

²⁸ ČECHOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 24.

²⁹ KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny* [on-line]. Ústav jazykovědy, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. © 2003 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <http://phil.muni.cz/stylistika/studie/stratifikace.doc>

³⁰ KRČMOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 2.

³¹ KOLEKTIV autorů. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012–2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/N%C3%81RODN%C3%8D%20JAZYK>

je však krajně nesnadný, takže se (kromě obecné češtiny, jejíž norma je poměrně stabilizovaná) mluví jen o interdialektických tendencích.“³²

Do systému útvarů národního jazyka se řadí i obecná čeština. Z lingvistického úhlu pohledu je obecná čeština nespisovným útvarem buď interdialektické povahy na úrovni interdialektu středomoravského, východomoravského apod., nebo nespisovným útvarem s širší platností, který stojí vedle spisovného jazyka a ovlivňuje jeho normu. „Čeština v tomto druhém případě nevymezuje normu ve vztahu k teritoriu Čech (na rozdíl od prvního, užšího významu, a na rozdíl od termínu ‚česká nářečí‘, která jsou domovem v české kotlině a liší se od nářečí Moravy nebo Slezska), ale ve vztahu k češtině jako národnímu jazyku Čechů, Moravanů i (českých) Slezanů.“³³ Rysy mluvnosti a spontánnosti komunikace jsou pro obecnou češtinu charakteristické, některé výrazivo, které bylo dříve obecné, je dnes neutrálně spisovné.

Stratifikace národního jazyka i přes své nedostatky slouží jako základ všech představ o stratifikaci češtiny.

Běžná mluva, která stojí vně této stratifikace, je chápána jako podoba národního jazyka a tvoří běžnou denní komunikaci. Tato mluva může být identická s některým již existujícím útvarem (obvykle obecná čeština či interdialekt), nebo může být směsicí prvků různých útvarů. Je regionálně nestálá a je možné ji vymezit pouze negativně, upozorněním na to, co do normy nenáleží. Nestrukturní útvary jsou v komunikaci užívány sociálními skupinami, které nejsou nutně spojeny s jedním regionem.

Podle Krčmové by také bylo možno volit pro stratifikaci jazyka hledisko sociolingvistické. Principem tohoto hlediska je odlišení spisovného jazyka od dialektů, které jsou utvářeny a předávány vždy jen v určité skupině vymezené teritoriálně. Toto hledisko v současnosti shledává svoji slabou stránku, která spočívá ve vysoké společenské a teritoriální mobilitě.

Krčmová pojednává o pojmu prestižnost útvaru, přičemž prestižní je spisovný jazyk užívaný v oficiálních textech a obecná čeština, a to zejména v celospolečenských

³²KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny* [on-line]. Ústav jazykovědy, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. © 2003 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z: <http://phil.muni.cz/stylistika/studie/stratifikace.doc>, s. 4.

³³ KRČMOVÁ, Marie; Tamtéž. s. 5.

mluvených projevech s vysokou kontaktovostí. Na druhou stranu nejméně prestižní jsou dialekty, které jsou užívány už jen mluvčími nejstarší generace, generace mladší je užívá zřídka. Úcta k dialektu, která byla před sto lety velice výrazná, se vytrácí.

Velice důležité je také odlišení útvarů na základě obvyklého způsobu realizace. Útvary takto můžeme rozdělit na psané (knižní podoba spisovné češtiny, ve zvukové realizaci lze pouze předčítat), primárně psané (neutrální spisovný jazyk), mluvené i psané (spisovná čeština užívaná ve veřejných mluvených projevech), primárně mluvené a sekundárně (pouze v některých typech veřejné komunikace) i psané (neinterdialektická obecná čeština) a útvary mluvené (psány příležitostně v soukromé komunikaci nebo s výrazným poetizačním záměrem). Toto rozlišení je vhodné tehdy, kdy se sleduje způsob, jakým se dostávají do prestižního útvaru češtiny inovace, které se rodí v mluvené komunikaci neveřejné, poté jsou přejaty nějakou sociální skupinou, od níž se šíří anebo přímo pronikají do celospolečenské komunikace, ze které mohou vstoupit i do spisovné normy.³⁴

V závěru své stati Krčmová konstatuje, že před lety byla situace týkající se stratifikace národního jazyka méně složitá, jelikož celospolečenskou platnost měly pouze projevy psané. Obecná čeština se ve velké míře dostává do funkce jazyka veřejné komunikace, někteří pražští lingvisté dokonce uvažují o její pozici „druhého standardu“, jakési mluvené řeči spisovné (především P. Sgall, F. Čermák), to ale nesouhlasí se současnou jazykovou situací moravskou a slezskou. Pokud je tedy ve veřejné komunikaci použita obecná čeština, nemusí to nutně znamenat neznalost spisovného jazyka, ale pouze záměrné „nechtění“ jeho použití.³⁵

Kromě již zmíněného modelu stratifikace národního jazyka od Marie Čechové existuje další model, a to od Evy Minářové. Ta představuje dělení na základě funkčních stylů: prostěsdělovací (ten je hovorový, vhodný na běžné dorozumívání), odborný, řečnický, publicistický a administrativní. Je možné vymezit i jiné styly, např. styl inzerce, esejistický. Běžně mluvený jazyk společně s obecnou češtinou a dialekty řadí Minářová do prostěsdělovacího stylu, přičemž jehož základním rysem je mluvenost. Knižní část jazyka, přejatá slova a odborné termíny spadají pod styl odborný. Publicistický styl by měl být

³⁴ KRČMOVÁ, Marie; Tamtéž, s. 8.

³⁵ KRČMOVÁ, Marie; Tamtéž.

význačný svou spisovností. Řečnický styl navazuje na styl odborný a publicistický. Administrativní styl je charakteristický odbornou terminologií a spisovností.³⁶

³⁶ ČECHOVÁ, Marie a kol. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008, s. 97.

2.1 Vymezení pojmu sociolekt

Sociolekty ve stratifikaci českého národního jazyka jsou řazeny do nestrukturních útvarů, tzv. poloútvárů. Je to vrstva nespisových lexikálních prostředků, které jsou výstižné pro určité sociální, profesní či zájmové skupiny lidí. Sociolektismy jsou užívány především v mluvené konverzaci hovorové či obecné češtiny a částečně také v nářečí. Sociolekt neboli sociální dialekt je odborný název, který můžeme považovat za souhrnné označení pro poloútvary národního jazyka (slang, profesní mluvu a argot), jedná se tedy o hyperonymum. Toto potvrzují názory Jaroslava Hubáčka, jednoho z nejvýznamnějších lingvistů zabývajících se sociolektismy, který vnímá sociolekty jako neustále se rozvíjející útvary národního jazyka, „jež pohotově a často spontánně obohacují slovní zásobu o sociolektismy, tj. profesionalismy, slangismy v užším smyslu a částečně i argotismy.“³⁷ Podle Hubáčka jsou sociolekty nejčastěji realizovány na mluvnické bázi obecné češtiny. Od dialektů se liší tím, že jsou považovány za progresivní útvary národního jazyka, které se stále dotvářejí a hrají velkou roli v rozvoji slovní zásoby. Sociolekty jsou prezentovány jen některými vrstvami slovní zásoby národního jazyka, kdežto dialekty se vyznačují svojí vlastní gramatikou, tudíž jsou to jazykové útvary strukturní.³⁸

„Sociolekt je svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním nebo neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.“³⁹ Takto vymezuje sociolekt *Encyklopedický slovník češtiny*.

Slovník nespisovné češtiny uvádí, že se termín sociolekt řadí pod obecnější termín dialekt.⁴⁰ Sociolekty slouží pouze jako nástroje pro dorozumívání v určité sociální či profesní oblasti a nikdy nejsou jedinou podobou jazyka svých mluvčích. S tímto termínem by nikdy neměla být spojována obecná čeština nebo vulgární slovní zásoba. Pojmy sociolekt a sociolektismus se začínají stavět vedle termínů slang a slangismus.

³⁷ HUBÁČEK, Jaroslav. K současnému stavu zkoumání sociolektů. In: *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. - 27. února 2008*. 1. vyd. Plzeň: Pedagogická fakulta ZČU, 2008, s. 5.

³⁸ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž, s. 4.

³⁹ KOLEKTIV autorů. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012 2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

⁴⁰ HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2009, s. 11.

2.2 Vymezení pojmu slang

Je obecně známo, že slang je řazen k nespisovným útvarům národního jazyka a vztahuje se k určitému sociálnímu prostředí. Setkáváme se s ním v naší každodenní komunikaci a je přirozenou součástí našich životů. Frekvence používání slangismů je na vzestupu, používají se v nejrůznějších komunikačních situacích a jsou jasným důkazem toho, že se specifikace lidské činnosti rozšiřuje. Se slangovými výrazy se setkáváme především v mluvených projevech, stejně tak jako s profesní mluvou či argotem. Mluvenost je jejím základním rysem. Slangová pojmenování je ovšem možno nalézt i v psaných projevech, pouze v mnohem menší míře. Slangy jsou považovány za základní sociolekty.

Co se původu slova slang týče, poprvé se objevilo v polovině 18. století v Anglii, což uvádí Jaroslav Hubáček ve své knize *O českých slanzích*.⁴¹ Význam slova byl ale odlišný, než jaký je dnes. Slang totiž prvotně označoval vulgární jazyk. Jeho původ pravděpodobně pochází z anglického slova *s'language* (= něčí jazyk, např. *soldiers' language* = mluva vojáků). Původ slova slang ovšem není jednoznačný, jelikož sovětský lingvista M. M. Makovskij uvádí, že slovo pochází z cikánštiny nebo ze severoanglických dialektů. Kdežto například E. Petridga tvrdí, že původ slova najdeme v norštině. Na našem území se slang začal zkoumat až od 20. let 20. století, jelikož se do popředí dostalo i zkoumání nespisovného vyjadřování.

Je nelehké, a dokonce i nemožné vymezit jednotnou definici slangu, jelikož jeho chápání se v literatuře domácí, a především té zahraniční, různí a existuje tedy mnoho odlišných definic. „S tím souvisí skutečnost, že vedle termínu slang se vyskytuje celá řada termínů více či méně synonymních (sociální nářečí, společenská nářečí, speciální nářečí, vrstvosá nářečí, společenská mluva, pracovní mluva, vrstvosá mluva aj.) nebo různými autory různě obsahově diferencovaných.“⁴² Můžeme se tedy setkat s celou řadou charakteristik od různých autorů, jejichž pojetí se častokrát odlišují.

V díle *O českých slanzích* nalezneme definici slangu od Jaroslava Hubáčka, a ta zní: „Slangem se rozumí soubor jistých speciálních názvů a obrátů, kterých se užívá v běžném styku mezi členy pracovního nebo zájmového společenství kromě příslušné terminologie. Tyto speciální názvy a obraty, jimž se obecně říká slangové názvy (slangové

⁴¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 9.

⁴² HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

výrazy, slangová pojmenování), vznikají z důvodů věcných i expresivních a na rozdíl od běžného výraziva se ve společenském styku mimo dané společenské prostředí (často vázané i na specifické prostředí) neuplatňují vůbec, nebo jen velmi omezeně.⁴³ Podobnou, ale obecnější definicí Jaroslav Hubáček obohatil i své další dílo *Malý slovník českých slangů*, ve kterém je definice uvedena takto: „Slang je svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné vrstvy speciálních pojmenování realizované v běžném (nejčastěji polooficiálním a neoficiálním) jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či k zájmové sféře.“⁴⁴

Jednu z nejstručnějších ale přesto výstižných definic slangu najdeme také v *Příruční mluvnici češtiny*: „Slang je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spojených stejným zájmem, eventuálně též profesí.“⁴⁵ Tuto charakteristiku uvádí i Lumír Klimeš ve svém *Komentovaném přehledu výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920–1996*.⁴⁶

Slangem se zabývá i *Česká mluvnice*, která ho charakterizuje jako „Soubor takových jazykových prostředků slovních, jichž zpravidla užívají v běžně mluvených projevech lidé pracující v určitém oboru, nazýváme slangem nebo profesní (profesionální) mluvou, pokud jde o názvy blízké termínům.“⁴⁷

Za zakladatele moderního českého bádání o slangu je považován František Oberpfalcer, který ve své obsáhlé stati *Argot a slangy* definuje slang takto: „Slang je znakem příslušnosti k dané společenské skupině. Zpravidla je to také projev jistého jazykového sportu.“⁴⁸ Toto vyjádření je vnímáno jako důležité, ovšem podstata slangu zde ještě není zcela upřesněna.

Ke slangu se také vyjadřuje a definuje ho *Encyklopedický slovník češtiny*. „Slang je svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy

⁴³ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

⁴⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, s. 8.

⁴⁵ GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. [i. e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 94, autorkou citace je Z. Hladká.

⁴⁶ KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920–1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997., s. 4.

⁴⁷ HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, s. 9.

⁴⁸ OBERPFALCER, František. *Argot a Slangy*. In: *Československá vlastivěda* 3. 1934, s. 374.

speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak specifickým potřebám jazykové komunikace, jednak jako prostředek vyjádření příslušnosti k prostředí či zájmové sféře.⁴⁹

Encyklopedický slovník češtiny se zaobírá slangem jak v užším, tak i v širším smyslu. Slangem v užším smyslu slova chápe slangismy vázané k zájmové skupině a charakterizuje je „jako nespisovné názvy příznakové citově, expresivně.“⁵⁰ S těmito názvy se pojí výrazná potřeba zvýraznění výjimečnosti prostředí i aktivity mluvčího, ale i jeho osobního vztahu k nim. Slang v užším smyslu obsahuje časté synonymní řady. Jako příklad předkládá železničářské názvy lokomotiv – *bobina*, *čmelák* nebo také studentské výrazy označující neúspěch při zkoušce – *rupnout*, *vybouchnout*, *dostat padáka*.⁵¹

Opakem je širší pojetí slangu, které rozlišuje profesionální a zájmový slang. Zahrnuje jak specifický dorozumivací útvar příslušníků určité profese (= mluva profesní), tak i mluvu uzavřených skupin se stejným zájmem. Literáti, kteří preferují užší pojetí slangu, s tímto názorem nesouhlasí, jelikož mezi profesní mluvou a mluvou zájmových skupin je znatelný rozdíl. Václav Křístek tvrdí, „že profesní mluva je především charakterizována souborem technických termínů a formulí určitého povolání, její specifické výrazivo je motivováno věcnou pojmenovací potřebou atd. Mluva zájmových skupin (např. vojenská, studentská) se vyznačuje bohatou synonymikou, motivovanou nikoli věcnou pojmenovací potřebou, nýbrž zvláštním, zpravidla citovým vztahem k jevům skutečnosti, úsilím o stále nové pojmenování jevů, které již své označení mají, touhou členů těchto společenství vyjadřovat se stále nově, vtipně, využívat k tomu cíli nových a stále smělejších metafor atd.“⁵² Zastánci širšího pojetí slangu se pokoušejí najít společné znaky těchto dvou pojetí.

Definice slangu se v určitých detailech shodují ale i liší, je ovšem zřejmé, že se slang váže k určité skupině lidí, kteří mají nějaký společný zájem. Uživatele slangu silových sportů tedy spojuje zájem o silové sporty, ať už ho provozují amatérsky či

⁴⁹ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 405.

⁵⁰ KARLÍK, Petr; Tamtéž

⁵¹ KARLÍK, Petr; Tamtéž, s. 406.

⁵² KŘÍSTEK, Václav. *Poznámky k problematice argotu a slangů*. Slovo a slovesnost [on-line]. © 1973 [cit. 2020-06-14]. ISSN 0037-7031. Dostupné z: <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3943>

profesně. Skrze sportovní žurnalistiku, ať už mluvenou či psanou, se sportovní slang snáze šíří i mezi neaktivní sportovce.⁵³

2.1.1 Profesionalismy

Někteří chápou profesní mluvu a slang jako celek, je ovšem důležité uvést na pravou míru to, co uvádí odborná literatura. Profesní mluva je nespisovná a specifická pro lidi vykonávající stejnou profesi, řemeslo či zaměstnání. Její primární funkcí je funkce dorozumivací, jelikož hlavním úkolem této mluvy je rychlé, jednoznačné a srozumitelné dorozumění. Profesionální slang se vyznačuje malou mírou synonymnosti a poměrně stálou slovní zásobou. Profesionalismy ovlivňují standardní češtinu především tím, že některé části jejich pojmenování ztrácejí vazbu na profesi a zobecňují.

Protože je profesní mluva používána v různě velkých pracovních kolektivech a na různých místech, není jednotná, ale liší se i u téže profese v různých regionech (např. rozdíly hornické mluvy v Kladně, na Ostravsku a na Oslavansku).⁵⁴

Webová stránka *Nový encyklopedický slovník češtiny on-line*⁵⁵ zobrazuje jako ilustrativní příklady profesionalismů několik výrazů, které jsou používány v oborech různého druhu, například v rybníkářství: *rybník klesá* – vypouští se; v krejčovském řemeslu: *příklopec/poklopec* – rozparek; v lékařství: *ulkusák na áru exnul* – pacient trpící vředovou chorobou na akutním resuscitačním oddělení zemřel. Další obor, který je ve slovníku zmíněn, je obor počítačové mluvy obsahující profesionalismy, které jsou rozšířeny i do laické veřejnosti: *kliknout, altnout, iskejповat, resetovat* apod.

2.1.2 Slangismy

Slangismy (v užším smyslu) se na rozdíl od profesionalismů projevují citovým zabarvením, které se používá z toho důvodu, aby byla vyzdvihnuta výjimečnost prostředí i aktivita mluvčího a jeho osobní vztah k němu: např. kanoistické (vodácké) *bafák* – boční vítr, *debllovka* – kánoe pro slalom ve dvou, *loupák* – oblý kámen těsně pod hladinou, *perník* – chatrná loď; počítačové *pařani* – zájemci o počítačové hry, *hopsačka, strkačka*,

⁵³ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, s. 21.

⁵⁴ KOLEKTIV autorů. CzechEncy – *Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012 2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PROFESN%C3%8D%20MLUVA>

⁵⁵ KOLEKTIV autorů; Tamtéž. Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

vrážečka, smýkačka, mlátička – názvy typů her apod.⁵⁶ *Nový encyklopedický slovník češtiny* a další zdroje uvádějí, že problém nastává tehdy, kdy hranice mezi specifickými výrazy profesními (které jsou příznačné pro profesionalismy) a zájmovými (slangismy v užším slova smyslu) není vždy zjevná, protože mnoho činností může být jak profesí, tak zájmem (např. rybářství).⁵⁷

2.1.3 Interslangismy

Některé lexikální jednotky nepochybně vzniklé v některém slangu, jež vazbu na vymezenou sociální skupinu ztratily, lze označit jako *interslangismy* (z latinského *inter* – mezi); jde o „prostě slangové“ výrazy, které byly rozšířeny tak, že je dnes používá široká veřejnost, např. *dietář* – 1. kuchař nebo strážník dietní jídelny, 2. osoba stravující se podle určité diety, *klikař* – člověk mající štěstí, *mít zelenou* – nemít žádné překážky, *zařadit zpátečku* – ustoupit, *hrát fér hru* – jednat čestně apod.; mnohé z nich zobecněly a dostávají se na pomezí spisovnosti. Takové výrazy dnes již nepovažujeme za slova mající význam, kterému rozumí pouze příslušníci určité sociální skupiny.⁵⁸

Řada profesionálů se snaží vytvářet výstižná, často jednoslovná pojmenování, a právě z tohoto důvodu dochází k hojnému vzniku derivátů a výrazů univverbizovaných, které jsou získány ze složených terminologických pojmenování, ze sousloví nebo zkratek. Toto výrazivo následně proniká do běžné mluvy, populárně naučných a teoreticky odborných textů (např. *salátovka, hrozno*).⁵⁹

2.1.4 Argot

Argot, ve starší terminologii též nazývaný jako hantýrka či žargon, je vnímán jako lexikální vrstva, která je význačná pro neoficiální ústní komunikaci. Od slangu se ale liší zásadním rozdílem, a to takovým, že argot je jazykový prostředek skupin s nižším sociálním postavením, zabývajících se činnostmi společensky nežádoucí či škodlivou. Tento termín označuje buď pouze argoty historické anebo i některé mluvy současné, nově však

⁵⁶ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 405–406.

⁵⁷ KOLEKTIV autorů. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012–2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

⁵⁸ KOLEKTIV autorů; Tamtéž.

⁵⁹ ČECHOVÁ, Marie. Slang a styl. in: *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. – 27. února 2008*. Plzeň: ZČU, 2008, s. 12.

vymezuje sociální skupiny, jež jsou jeho nositeli a uživateli (argot narkomanů, vězňů apod.).⁶⁰ Rozpoznat a popsat argot může být obtížné, jelikož prostředí, ve kterém se argot používá, není zcela odloučeno od většinové společnosti. Z tohoto důvodu velké množství starších argotismů zobecnělo, např. vězení – *arest, baňa, basa, chládek, krim, lágr, loch* a jiné výrazy specifické pro kriminální scénu jsou méně běžné, např. *kuchař* – ten, kdo „vaří“ drogy, pervitin – *párno, péčko, pedro, perník, piko*, ale i *bordel, futro, matro, smah* apod.⁶¹

2.1.5 Expresivita ve slangu

Expresivita ve slangu má stejnou funkci jako v jiných útvarech národního jazyka. Definici expresivity uvádí *Encyklopedický slovník češtiny*: „je to pragmatická složka významu příslušného výrazového prostředku, daná postojem mluvčího.“⁶² Je to citový, hodnotící nebo volní vztah mluvčího ke sdělovanému obsahu, který lze vyjádřit různými jazykovými prostředky.

Expresivně zabarvené výrazy mají i své protiklady, kterými jsou výrazy nociónální, které se nepotýkají s pragmatickou významovou složkou a nejsou citově zabarveny, neboť vyjadřují pouze věcný obsah.⁶³

Jazyková expresivita je užívána převážně v mluvené komunikaci soukromé a vzniká především spontánně. Objevuje se ale i ve slangu, který je typický pro nezprostředkovanou neformální či poloformální komunikaci se substandardními prvky, zpravidla mluvenou. V oblasti mluveného projevu dochází k tvoření nových expresivních významů slov a v poněkud menší míře k tvoření výrazů nových. Expresivita se objevuje ale i v jazyce psaném, je zastoupena zejména v uměleckých dílech, ale najdeme ji i v publicistice. Autoři se snaží zaujmout čtenáře, proto vytvářejí nové, neotřelé a aktualizované jazykové prostředky. Expresivní vyjádření je právě jedním z těchto prostředků a Bečka o něm tvrdí, „že expresivita umocňuje působení slova.“⁶⁴ Expresivita je využívána jako nástroj autora k udržení pozornosti posluchače či čtenáře a zvyšuje jeho

⁶⁰ KOLEKTIV autorů. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012 2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z: <https://czechency.org/slovník/SOCIOLEKT>

⁶¹ KOLEKTIV autorů; Tamtéž.

⁶² KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 131.

⁶³ VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. 2., rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984, s. 107.

⁶⁴ BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992, s. 57.

vnímání. Nové expresivní výrazivo se později v rámci jednoho slangu přesunuje z periferie do jádra či se dostává do prostředí interslangového a odtud pak do dalších vrstev jazyka – obecné češtiny či do hovorové češtiny.

Výraz expresivita má příbuzné termíny, kterými jsou emocionálnost neboli citovost. Někteří lingvisté tyto pojmy považují za synonymní, někteří je odlišují. Expresivita má širší význam než emocionalita, jelikož vyjadřuje kromě pozitivních a negativních emocí i volní vztah, ke kterému se emocionalita nevztahuje.⁶⁵ I tak je určení hranice mezi těmito pojmy nesnadné. Expresivita je ovšem do jisté míry subjektivní, jelikož na každého působí expresivně něco jiného a každý jedinec vnímá pozitivní či negativní zabarvení jinak.

Expresivní výrazy se užívají jak v jazyce spisovném, tak ale i v jazyce nespisovném. Vyskytují se ve všech základních jazykových rovinách, a to v hláskosloví, lexiku, tvarosloví a skladbě.⁶⁶

Expresivita může být trvalým nebo přechodným znakem slova, kdy záleží na použití slova v daném kontextu. Z hlediska kvality může být expresivní příznak kladný nebo záporný.⁶⁷

⁶⁵ KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002, s. 131.

⁶⁶ ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: Studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961, s. 5.

⁶⁷ GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i. e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

3 Vznik slangismů

Jak vypovídá Hubáčková teze z díla *O českých slanzích*, postupy při vytváření nových slangismů se nikterak neliší od postupů užívaných v ostatních útvarech národního jazyka. „Slangy se obohacují stejnými pojmenovávacími postupy jako národní jazyk, jehož jsou součástí.“⁶⁸

Slangové výrazy se realizují většinou jako substantiva, často také jako verba a v menší míře jako adjektiva a adverbia.

Hubáček v *Malém slovníku českých slangů*⁶⁹ vymezuje dva základní postupy pro utváření nových výrazů, a to postupy transformační a transpoziční. V rámci postupů transformačních se uplatňují slovotvorné prostředky jako odvozování, skládání, zkracování mechanické krácení a překrucování, na druhou stranu transpoziční postupy využívají již existujících pojmenování. Jedná se tedy o sémantické tvoření a spadá pod něj metaforické tvoření, metonymické tvoření, tvoření víceslovných pojmenování a přejímání slov z cizích jazyků.

Při popisu jednotlivých způsobů tvoření slov budeme vycházet z titulu *O českých slanzích*⁷⁰ od Jaroslava Hubáčka.

⁶⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 163.

⁶⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, s. 14.

⁷⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 163–165.

3.1 Transformační postupy

3.1.1 Odvozování slangových výrazů

Odvozování, latinsky *derivace*, je v českém jazyce jeden ze základních způsobů tvoření nových pojmenování. Tvoření slov tímto slovotvorným prostředkem je vysoce frekventované, a to především odvozování příponové. „Pro oblast slangů je příznačné, že se odvozování jako slovotvorný proces realizuje jen prostřednictvím přípon; předponové odvozování je doloženo pouze výrazy jako antilátka, kontrapára, meziplyn, protivlak.“⁷¹

Jaroslav Hubáček ve svém díle *Čeština pro učitele* derivaci vymezuje takto: „Rozumí se jím tvoření slov s novým nebo obměněným významem spojením odvozovacího základu slova základového a slovotvorného formantu.“⁷²

3.1.1.1 Odvozená slangová podstatná jména

Slangová substantiva tvořená pomocí derivace se řadí do různých významových i slovotvorných kategorií. Jsou to:

Názvy osob

- a) činitelské, nepříliš početné, tvořené nejčastěji příponou -ák, méně často příponami -l, -oun, -ař, -č, -ø, -ník, -íř, -a (*ležák, mazák, pinkal, šprtoun, blokař, palič, šprt, kádrovník, švencíř, máza*),
- b) konatelské, tvoří se od jmenných základů, nejfrekventovanější a nejproduktivnější přípony jsou -ař, -ář a -ák, málo produktivní jsou -ista, -(n)ík, -ovec, -as, -a (*dálkař, terénář, umprumák, spodák, vékapelista, těžkotonážník, lunínovec, tříďas, posada*),
- c) přechýlené, tvoří se hlavně příponou -ka, méně často příponami -ajzna, -(n)ice (*očářka, kultpropka, šťabajzna, kádrovnice*).

Názvy prostředků

Jedná se o velice početnou skupinu. Nejčastěji se tvoří ze slovesného základu (deverbativa) nebo jmenného základu (denominativa) příponami -ák, -ka, -čka, -ér, -ovka (*masák, kontrolka, lapačka, datumovka*).

⁷¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971, s. 6.

⁷² HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. upr. vyd. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010, s. 92.

Názvy zdrobnělé

Jsou slovtvornou kategorií modifikační a často vyjadřují expresivní výrazy, věcné výrazivo vyjadřují jen zřídka. Jsou tvořeny příponami -ek, -ík, -(ič)ka, -ičko (*dělnásek, majzlík, lorka, denička, laničko*).

Názvy nositelů vlastností

Ve slangu se objevují ve velké míře a jsou jimi především pojmenování věcná. Jsou tvořeny ze jmenných základů a častokrát jsou výsledkem univerbizace. Typické přípony pro tento slovtvorný způsob jsou: -ák, -ka, -ovka a méně často se uplatňují také přípony -an, -as, -áč, -a, -ina, -ula, -ice (*druhák, škrobák, gibsonka, časovka; prašan, kraťas, maskáč, erena, bejbina, žákula, třídnice*).

Názvy místní

Ve většině případů se tvoří ze základů jmenných, v menší míře i ze základů slovesných. Názvy místní se tvoří pomocí přípon -ka, -ovka, -na (s variantami -árna, -ovna, -erna), -ák, zřídka i -iště (*pévéeska, placovka, sesterna, šerijárna, šparglovna, šijerna, apelák; nalejvárna, slaňák, kutálišťe*).

Názvy dějů

Tyto názvy se tvoří dvěma způsoby. Jednak jako substantiva slovesná pomocí přípon -ní, -tí, (faulování, upísknutí), což je neomezeně produktivní způsob tvoření, jednak jinými příponami, obvykle -(č)ka, méně často -nda, -ø, -ina, -ák, -izace, -ismus, ství, -ctví (*sdělavka, dorážeečka, šoulanda, brept, slezina, vložák, maršrutizace, recesismus, lanařství, umprumáctví*).

3.1.1.2 Odvozená slangová slovesa

Slangová slovesa nejsou zastoupena tak často, jako jsou zastoupena slangová jména. Jsou tvořena dvěma způsoby, a to buď příponami ze jmenných základů domácích

i cizích, anebo předponami ze sloves. Uplatňují se zde dvě nejčastější přípony a těmi jsou -ova-, -i-. Pomocí přípony -ova- se tvoří slovesa ve významu „vytvářet to, co co znamená předlohou podstatné jméno (*fajfkovat, falcovat, faulovat*)“⁷³ anebo ve významu „užívat věci jako nástroje či prostředky (*laníčkovat, špachtlovat, vakcinovat*).“⁷⁴ Příponou -i- se tvoří slovesa s významem „chovat se nebo dělat něco ve smyslu předlohou jména (*chatařit, muškařit, lanařit*).“⁷⁵

U předponového odvozování i u slangů platí, že se pouze obmění význam základového slovesa „ve smyslu příslovečného významu přidávaných předpon, např. *odfajfkovat, proveslovat, přešaltovat, rozmargírovat, skuplovat, zašvenkovat, zpriorovat, upísknout* atp.“⁷⁶

3.1.1.3 Odvozená slangová přídavná jména

Tento slovní druh je kvůli jeho stupni abstrakce ve slanzích zastoupen velice řídko. Adjektiva ve slanzích se tvoří buď ze základů slangových jmen (*kolejácký, stavbácký, stavbařský, želbetonářský*), nebo ze základů slangových sloves jednak jako dějová přídavná jména z příčestí trpných (*vyšmelcovaný*), jednak jako účelová přídavná jména (*koničkovací*).

3.1.2 Skládání

Oproti derivaci je skládání méně častým způsobem tvoření slangismů v češtině, přesto zde má své místo. Tento prostředek se využívá především tam, kde je předlohou víceslovné pojmenování (sousloví nebo spojení slov) (např. *baskřídlovka*). Hlavním důvodem použití tohoto slovtvorného způsobu je snaha o jednoslovné vyjádření neboli univerbizace. Velice často ze skládání vznikají slangové složeniny hybridní, které užívají mezinárodní slovní základy typu auto, elektro, energo, stereo aj. (*autooprava, elektropřístroj, energovlak*) a vytvářejí přechod k názvům odborným.

⁷³ HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 165.

⁷⁴ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

⁷⁵ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

⁷⁶ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

Slangismy vytvořené skládáním se tvoří jen jako složeniny vlastní určovací, a to nejčastěji přívlastkové (*dvoukolák*), jako složeniny předmětové se vytvářejí velice málo (*vozohonec*).

3.1.3 Zkracování

Při tomto procesu vznikají zkracováním základového slova jak slangová zkratková slova, která vznikají spojením počátečních hlásek nebo slabik víceslovných pojmenování (*diamant, děldop, želbet*), tak také iniciálové zkratky, jež jsou tvořeny spojením prvních písmen víceslovného názvu (*balm, vuml, úbé*).

3.1.4 Mechanické krácení

„Motivací mechanicky zkrácených slangových názvů je snaha o kratší a zvukově zjednodušené vyjádření.“⁷⁷ Slova vytvořená tímto způsobem mají zpravidla méně slabik, zjednodušené souhláskové skupiny, sklon k otevřeným slabikám a mohou být i jinak hláskově upravována (*deskripce, přírod'ák, chemka, cvičko*).

3.1.5 Překrucování

Tvorba slangových výrazů překrucováním je podobná tvorbě mechanického krácení. I při překrucování bývá význam slova jen modifikován. Motivací bývá snaha o zvukové zvýraznění a o odlišení od zvukové podoby spisovné, jazyková hravost nebo například snaha o úpravy, které poskytnou dvojí chápání smyslu slova aj. (*vejtraska, jasan, štígro*).

„Zvláštním případem takto tvořených slangových názvů jsou tzv. expresivní homonyma, slova deformovaná tak, že se formálně ztotožňují se slovy neexpresivními zcela odlišného významu.“⁷⁸ Ve skutečnosti se jedná o zvláštní typ metaforizace (jíž předchází překrucování), pouze na základě zvukové podobnosti, např. *kytka* (kytara), *žebro* (žebadlo), *uzda* (ústorna).

⁷⁷ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

⁷⁸ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

3.1.6 Univerbizace

Tento slovotvorný proces je v dnešní době velice frekventovaný, jelikož napomáhá k úspornému vyjadřování. Výrazivo vzniklé univerbizací je většinou nespisovné a je typické pro výskyt v pracovním prostředí. Pojmenování obvykle vzniká ze dvou slov, kdy za základ nového slova slouží určující člen sousloví a na konci bývá přípona, nejčastěji je to -ák, -ka (*staročestina, nanebevzetí, mikrovlnka, vykošťovák*).

3.2 Transpoziční postupy

V těchto procesech nedochází k tvorbě nových výrazů, ale pracuje se s již existujícími pojmenováními. Slangismy vznikají přenášením slovního významu (tzv. sémantickým tvořením, převážně metaforickým a méně metonymickým), tvořením víceslovných názvů (sousloví, frazeologická spojení) a přejímáním z cizích jazyků.

3.2.1 Přenášení významu

„Využívá se bohatství domácí nebo zdomácnělé slovní zásoby a rozmnožuje se počet významů jednotlivých pojmenovávacích jednotek (dochází k sémantickým posunům a k sémantickému obohacování uvnitř domácích nebo zdomácnělých pojmenování).“⁷⁹

3.2.1.1. Metaforické přenášení významu

Tvoření metaforických výrazů (neboli metaforizace) je ve slanzích velice časté a lidé ho využívají především pro jeho názornost. Vzniká z potřeby zřetelného pojmenování věcného, ale zároveň vyjadřuje i citový vztah. „Jde v něm o to, že se užívá názvů běžných ve spisovném jazyce, v obecné češtině, méně často v některém nářečí k označení nového, specifického významu, a to na základě podobnosti některého, zpravidla nápadného znaku zahrnutého a vyjádřeného v názvu výchozím s některým výrazným znakem, který je obsažen v pojmu pojmenovávaném (označovaném názvem metaforickým).“⁸⁰ Hlavní motivací tohoto postupu je potřeba jazykově vyjádřit novou skutečnost. Je zde očividná podobnost se skutečností jinou. Dochází k uplatnění myšlenkové asociace. Nejedná se pouze o přesun věcného významu názvu, ale i o posun v hodnotách expresivních.

Metaforické přenášení významu má mnohem větší možnosti nežli odvozování, jelikož lze přirovnávat, charakterizovat a zdůrazňovat charakteristické rysy pojmenovávané skutečnosti.

Slangismy se tímto způsobem tvoří z důvodu snahy o dosažení pojmenování jednoduchého, jednoznačného pro určité prostředí a zřetelného. Hubáček v díle *O českých slanzích* tvrdí, „že takový název vzniká tam, kde v odborném názvosloví jednoslovný

⁷⁹ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž, s. 167.

⁸⁰ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

název chybí, není dostatečně názorný, nebo kde se pojem vyjadřuje opisem, např. *šibenice* (stojan na zavěšování mikrofonu), *berany* (zahnutá řídítka závodního kola), *hnízdo* (vis závěsem o nártu obličejem dolů).“⁸¹

Jako počáteční výrazy se užívají názvy zvířat, osob, prostředků, míst anebo předmětů užívaných v každodenním životě (*čokl, hrbatá, pavouk, kýbl, kufr*). Podobnost lze zpozorovat ve vzhledu, barvě, podobné činnosti nebo nápadném znaku.

3.2.1.2 Metonymické přenášení významu

Tento druh sémantického tvoření ve slangu není tak frekventovaný jako metaforizace, přesto se zde vyskytuje. Dle Hubáčka jde o přenesení významu na základě vnitřních souvislostí. „Slangové metonymické názvy vznikají na základě přenesení pojmenování na jinou věc nebo představu, která s věcí nebo představou věcně souvisí.“⁸² Podobný popis uvádí i Pokorný v *Úvodu do české lexikologie*: „Pojmenování se přenáší z jednoho denotátu na druhý na základě poznání, že mezi věcmi slovy označenými je věcná souvislost.“⁸³ Z hlediska kontextového využití mají výrazy vzniklé metonymizací jistou míru expresivity. Tak jako u metaforizace se i zde pracuje s názvy domácího i cizího původu, které jsou již vytvořeny a běžně se používají ve spisovné nebo obecné češtině. Nejčastějšími slangovými výrazy jsou ty, které vznikly z víceslovných názvů, jedná se vlastně o jeden z typů univerbizace (*muška* – muší váha, *obrysy* – obrysová světla). „Časté jsou i metonymické názvy tvořené původním značkovým určením druhového jména, např. *ganz, regina, ševrolet, štokr*.“⁸⁴

3.2.2 Víceslovná pojmenování

„Tvoření sousloví je ve slanzích celkem řídké; je v přímém protikladu k univerbizaci, která je pro slangy příznačná.“⁸⁵ Slangismy jsou typické svojí stručností a většinou jednoslovným pojmenováním, z tohoto důvodu není tento sémantický způsob uplatňován často. Velké množství existujících sousloví je viděno jako výrazivo ocitající se

⁸¹ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž, s. 168.

⁸² HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981, s. 169.

⁸³ POKORNÝ, Ludvík. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979, s. 28.

⁸⁴ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž, s. 170.

⁸⁵ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

na přechodu k pojmenováním odborným (*bodovací stroj, jalové hrdlo, skalní kuň*). Během tvorby některých sousloví je uplatňováno i přenášení slovního významu (*čapí hnízdo, kozi nožka, mlýnský kámen*). Ve slangu se vyskytují i frazeologická spojení, která jsou používána v případě potřeby vyjádřit výstižné pojmenování charakteristické činnosti (*houpat tondu, chytit raka, mít vítr*). Frazeologická spojení „jsou vazebná spojení slov, v nichž aspoň jedno slovo ztrácí svůj vlastní význam anebo nabývá významu nového (často přeneseného).“⁸⁶

3.2.3 Přejímání z cizích jazyků

Dnes je tento způsob tvoření považován za omezeně produktivní. Důvody přejímání slov mohou být rozmanité, chybějící nebo nepřilíš propracovaná domácí terminologie (viditelná např. u slangů železničářského, řemeslnického a technického), snaha o zachování pojmů speciálních v určitém prostředí a národě (např. názvy z angličtiny ve sportovním slangu – *forvard, debl*, nebo ve slangu politickém z ruského jazyka – *kulprop, grupírovka*), snaha o zjednodušení pojmenování, pokud je domácí název realizován souslovím nebo kde je dlouhý a nevýrazný (*anlaufka* – náběžný kotouč), nebo snaha o vyjádření expresivní.

„Přejímané výrazy jsou více či méně upravovány, adaptovány, tj. přizpůsobují se po stránce jazykové a tvaroslovné poměrům domácího jazyka, např. nába (Nabe), fanka (Pfanne), kopna (Koppe), klipsna (clips) apod.“⁸⁷

⁸⁶ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž, s. 171.

⁸⁷ HUBÁČEK, Jaroslav; Tamtéž.

4 Praktická část

V této kapitole bude rozebírán a popisován sociolekt silových sportů, a to především z odvětví fitness, kulturistiky, vzpěračství a boxu, ale také ze zápasnického odvětví a silového trojboje.

4.1 Sociolekt silových sportů

Nedílnou součástí mluvy sportovců z oblasti silových sportů je sociolekt. Používají ho jak rekreační sportovci, tak i ti, kteří sport provádějí na závodní úrovni, trenéři, moderátoři i rozhodčí na různých kulturistických závodech. Mluvu silových sportů ale používají i sportovní reportéři, novináři aj.

Od kodifikované oficiální sportovní terminologie se odlišuje právě svojí nespisovností. O sociolektech silových sportů lze říci, že jsou z nějaké části rozšířeny mezi veřejnost, ovšem většinou výraziva rozumějí jen ti, co se v tomto odvětví pohybují.

Sociolekty mají pro sportovce, kteří provádějí nějaký z výše zmíněných sportů, výhodu především v časové ekonomičnosti a plní funkci výstižné komunikace mezi jednotlivci. V mluvě sportovců se udržují především slangismy, objevuje se zde ale i zastoupení profesionalismů a interslangismů. Je tedy nelehké najít hranici mezi profesní a zájmovou činností; „záměr“ sportovců často vyžaduje nejen fyzické, ale i psychické soustředění mnohem intenzivnější než mnohé profese.“⁸⁸

Za využívání a šíření sociolektu silových sportů může především žurnalistika a literatura se sportovní tematikou.

4.2 Jazyková charakteristika mluvy silových sportů

Lze zcela jistě říci, že v odvětví silových sportů převažují jednoslovná pojmenování, ovšem nalezneme i výrazivo, které je tvořeno více než jedním slovem. Sociolekty jsou realizovány především podstatnými jmény, jsou tu ovšem hojně zastoupena i slovesa a můžeme zde najít i několik přídavných jmen.

Další charakteristikou, kterou u sociolektů silových sportů lze zpozorovat, je velké množství synonymních výrazů. Synonymii lze doložit na velkém počtu výrazů (např. posilovna – *bouchára*, *činkárna*, *mučírna*).

⁸⁸ HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988, s. 21.

V následující kapitole je provedena podrobná jazyková charakteristika získaného výraziva.

4.3 Sémantické skupiny sociolektismů

Pro snazší sběr dat a lepší orientaci v rozhovorech či dotaznících jsem výzkum sociolektů rozdělila do šesti sémantických skupin, které vypomohly k následnému zpracování výraziva. Později byla přidána sedmá sémantická skupina, do které řadíme názvy nehodící se do žádné jiné skupiny. Nejpočetnějšími skupinami jsou kategorie: názvy a vlastnosti osob; názvy činností, situací, výsledků činnosti a názvy věcí, nástrojů, prostředků činnosti.

4.3.1 Názvy a vlastnosti osob

Tato skupina sociolektismů je třetí nejpočetnější. Jedná se především o označení cvičenců či zápasníků provozujících nějaký silový sport, která jsou motivována především stavbou postavy sportovců (*hora masa, skříň, rosol, sekáč, bedna, nítěnka aj.*) Najdeme zde také velký počet pojmenování lidí, kteří užívají či neužívají nějaké zakázané látky (*naturál, mutant, chemik, steroidák, nasypanec, jehlan aj.*) Nachází se zde také názvy pro sportovce, kteří se v oblasti silových sportů vyznačují nějakou konkrétní vlastností či činností, kterou při konkrétním sportu vykonávají (*hmyzák, trenér, pumpička, fitnesska aj.*) Tato kategorie obsahuje také názvy osob vztahující se ke kulturistickým závodům (*prodavač, bikina, bachyně aj.*). V poslední řadě zastupují tuto kategorii i vlastnosti jedinců (*hladkej, napáskovanej, vychcípanej, zajetej*).

4.3.2 Názvy míst a prostředí

V této skupině se neobjevuje velké množství výrazů. Setkáváme se zde s názvy konkrétních míst a prostředí. Dochází zde k vysoké synonymii, kdy pro význam posilovna je doloženo hned deset výrazů (*bušírna, činkárna, železárna, mučírna, rambodílna aj.*). Nacházíme zde také tři pojmenování pro boxerský ring (*kóje, klec, mezi šestnácti provazy*).

4.3.3 Názvy věcí, nástrojů, prostředků činnosti

Druhá nejpočetnější kategorie obsahuje pojmy týkající se stravy sportovců (*tučňák, oves, minda aj.*) a výrazivo pro různé doplňky stravy (*např. sacharid'ák, spalovač, mult'ák, supl*). Nalezneme zde také několik věcí používaných při cvičení (*osa, obojručka, ezetka, zuby aj.*) nebo výrazivo pro posilovací stroje (*např. motýlek, dřepovka, benč, klec*). V poslední řadě zde nalezneme názvy prostředků činností (*hák, kolor, mágo aj.*).

4.3.4 Názvy činností, situací, výsledků činnosti

Kategorie názvů činností, situací, výsledků činnosti je bezpochyby tou nejpočetnější. Setkáme se zde s názvy činností, které provozujeme při silových sportech v posilovně (*aerobka, benčovat, trenál, kruháč, supersérka, pózing aj.*), situací, ke kterým při sportu dochází (*např. cukrovat, laktát, mrtvý bod, objemovka*) ale také s označením výsledků činností (*svalovka, aut, kat, mít brejle, osobák*).

4.3.5 Názvy částí těla

Kategorie názvů částí těla ve srovnání s ostatními sémantickými skupinami patří mezi méně obsáhlé skupiny. Opět zde dochází k velké synonymii, kdy například pro vypracované břišní svalstvo máme výrazy (*pekáč buchet, sixpack, varhany, valcha, buchty, radiátor*), pro nevypracované břišní svalstvo (*mazanec, ranec*) a pro záda (*křídlo, letiště, vrata*).

4.3.6 Názvy cviků, úderů, chvatů a pozic

V této sémantické skupině nalezneme pojmenování různých cviků (*např. arnoldky, benč, mrtvola, prkno*) a úderů, chvatů či pozic používaných v bojových sportech (*např. loket, puška, vypínák, hák, granát aj.*).

4.3.7. Nezařaditelné pojmy

Tato sémantická skupina zahrnuje všechny pojmy, které nebylo možno zařadit do již zmíněných skupin (*fyzička, kondička, béňo*).

4.4 Slovnědruhové kritérium

Z celkového počtu 221 výrazů se ve slovníku sociolektismů objevily pouze tři typy slovních druhů: substantiva, verba a adjektiva.

Skupina substantiv je tvořena 182 výrazy (např. *optimálka, karboš, trenál, obojručka*), čímž se stává nejpočetnější slovnědruhovou skupinou. Několika výrazy jsou zastoupena verba (např. *naložit, pumpovat, zrušit*) a adjektiva se stávají nejméně početným slovním druhem (*zajetej, hladkej, napáskovanej, vychcípanej*).

4.4.1 Substantiva

Substantiva jsou většinou ve tvaru singuláru, ovšem lze je najít i v plurálu, a to nejčastěji když označují párové svaly či končetiny (*konve, kůly, palačinky, kvadráky* aj.). Najdeme zde i substantiva pomnožná (*vrata, varhany*). Substantiva převládají v rodě maskulina, s nejmenším počtem jsou zastoupena neutra. Najdeme zde spíše substantiva samostatná (např. *bicák, činkárna, objemovka, tučňák*), ale objevují se tu i substantiva ve slovních spojeních (*hora masa, pekáč buchet, skleněná brada, ocelová brada* aj.).

Podstatná jména se převážně vyskytují jako názvy osob (*chemik, sekáč, hrana, jehlan* aj.), názvy spojené se stravou a jejími doplňky (např. *karboš, minda, mulťák, játrovka*) a názvy činností (např. *supersérka, kruháč, benč*).

4.4.2 Verba

Dalším méně hojným slovním druhem vyskytujícím se ve slovníku sociolektismů silových sportů jsou verba. Nalezneme zde jak samostatná verba (např. *naložit, kupovat, sypat, benčovat*), tak i slovesa ve slovních spojeních (např. *bejt z formy, dostat babu, vypustit Krakena, hodit korbu*), která tvoří frazeologismy.

Vyskytují se především jako názvy činností (např. *jet, činkovat, napumpovat, prodávat, fouknout si*).

4.4.3 Adjektiva

Nejméně zastoupeným slovním druhem jsou adjektiva. Jsou zde realizována jako vlastnosti sportovců (*hladkej, napáskovanej, vychcípanej, zajetej*).

4.5 Onomaziologické kritérium

Sociolektismy z oblasti silových sportů jsou tvořeny převážně transpozičními postupy a menší část výraziva je tvořena postupy transformačními.

4.5.1 Sociolektismy vzniklé slovtvornými způsoby

Pokud hovoříme o slovtvorných způsobech, převažuje u sociolektismů v prostředí silových sportů derivace sufixální (např. *hmyzák*, *bradlovka*, *benčovat*, *shazovačka*, *steroidák*). Můžeme zde upozornit i pojmy vzniklé derivací prefixální (*napumpovat*, *naproužkovat*, *ultratrenál* aj.). Zastoupeny jsou zde i výrazy vytvořené mechanickým krácením (*klenbáč*, *fit*, *Arnie* aj.), univerbizací (*kruháč*, *optimákla*, *minda* aj.), překrucováním (*tučňák*, *majstr*, *trícák* aj.), kompozicí (*rambodílna*, *supersérka*, aj.) a objevuje se zde jedna iniciálová zkratka (*káóčko*).

4.5.1.1 Slangismy vzniklé odvozováním

Lze říci, že v sociolektu silových sportů převažuje odvozování pomocí přípony (např. *nasypanec* – člověk užívající zakázané látky, *bicák* – dvojhlavý sval pažní, *bušírna* – posilovna, *širokáč* – cvičenec, který má široká ramena a záda). Nalezneme zde ale i předponové odvozování (*napáskovanej* – o závodníkovi majícím vypracované svaly tak, že jsou vidět jejich jednotlivé detaily, *vychcípanej* – vypadající unaveně, malátně, *vyutikálek* – zápasník, který při boji ustupuje aj.).

4.5.1.2 Sociolektismy vzniklé zkracováním, mechanickým krácením a překrucováním

4.5.1.2 a) Zkracování

Po prozkoumání veškerého výraziva lze říci, že v sociolektu silových sportů se pojmy vzniklé pomocí zkracování vyskytují jen velice zřídka, ve slovníku je doložen pouze jeden případ (*káóčko* – rozhodný boxerský úder, kdy zápasník obdrží silný úder na hlavu, který mu způsobí otřes mozku), který je založen na zkracování anglického spojení Knock-out.

4.5.1.2. b) Mechanické krácení

Co se mechanického krácení týče, doložených případů je zde mnohem více (např. *mágo* – kostka vyrobená z magnesia, *suply* – suplementy, *karboš* – karbohydrát, *klenbáč* – klenbuterol).

4.5.1.2. c) Překrucování

Překrucování se v sociolektu silových sporů také objevuje, ovšem nejedná se o hojný výskyt (*sérka* – série, *tučňák* – tuňák, *trenál* – trénink, *bicák* – dvojhlavý sval pažní aj.).

4.5.1.3 Sociolektismy vzniklé skládáním

Sociolektismy, které vznikly skládáním, se v dané oblasti sportů vyskytují jen málokdy, je ovšem možné na ně narazit (*rambodilna* – posilovna, *kohák* – úder hákem, který způsobí KO, *supersérka* – supersérie, *vepřonoh* – oběžní cvičenec).

4.5.1.4 Univerbizace

Jde o velice produktivní způsob vytváření nových slov a je tomu tak i v jazyce silových sportů, kde jsou pojmy takto vzniklé doloženy hned v několika případech (např. *jonták* – jontový nápoj, *objemovka* – objemová fáze, *jednoručka* – jednoruční činka, *růsták* – růstový hormon).

4.5.2 Sociolektismy vzniklé neslovotvornými způsoby

Lze bez dlouhého přemýšlení říci, že v sociolektu silových sportů převažují slova vzniklá neslovotvornými způsoby. Ze všech transpozičních postupů převažuje v mluvě silových sportů metaforické přenesení významu, které je v tomto odvětví velice početné (*bedna*, *motýlek*, *prkno*, *kufr* aj.). Dalším velice produktivním způsobem je přejímání slov z cizího jazyka (např. *kat*, *tejk*, *džim*). Nalezneme zde i minimum výrazů vytvořených metonymizací (např. *sklep*, *laktát*, *loket*). Významnou roli hraje v této sportovní oblasti i tvorba víceslovných pojmenování (*vypustit Krakena*, *mrtvý bod*, *hora masa* aj.).

4.5.2.1 Z cizích slov

Tato kategorie je zastoupena velice hojně. Převažují zde výrazy přejaté především z anglického jazyka (*benč* – zvedání činky vleže na vodorovné lavici, z *bench*; *čouk* – škrčení při zápasu, z *choke*; *knokaut* – rozhodný boxerský úder, kdy zápasník obdrží silný úder na hlavu, který mu způsobí otřes mozku, z *Knock-out*; *direkt* – přímý boxerský úder, z *direct* aj.). Najdeme zde také přejaté slovo z jazyka německého (*hebl* – zápasnický chvat založený na páčení, z *hebel*) a jazyka latinského (*glut'ák* – velký sval hýžd'ový, z *Musculus gluteus maximus*; *kvadrák* – přední čtyřhlavý sval stehenní, z *Kvadriceps*)

4.5.2.2 Metonymizace

Tento neslovotvorný způsob není v sociolektu silových sportů zastoupen velkým počtem výrazů. Z rozhovorů a dotazníků máme doloženo jen několik případů. Tato kategorie obsahuje názvy osob (*figura* – člověk s vypracovanou postavou, *rosol* – *obtloustlý* cvičenec s nevýrazným svalstvem, jehož sportovní výkonnost je velmi slabá) a název místa (*sklep* – posilovna umístěná v podzemních prostorách). Nalezneme zde také název situace (*laktát* – moment, při kterém člověk už není schopen pokračování), pomůcky potřebné ke sportu (*zuby* – chránič zubů, *železo* – činky, závaží) a názvy úderů, chvatů či cviků (*loket* – MMA úder loktem, *arnoldky* – zvedání činky vsedě na polohovatelné lavici, *nelzon* – zápasnický chvat, *spencrovka* – úder malíkovou stranou zahnuté pěsti shora do hlavy)

4.5.2.3 Metaforizace

V sociolektu silových sportů je právě metaforizace tím neslovotvorným způsobem tvoření slov, který produkuje největší počet pojmů a dělá tím tuto kategorii slov nejbohatší ze všech. Tato slova se objevují ve všech sémantických skupinách. Nalezneme zde pojmenování vzniklá přenesením významu na základě různých onomaziologických příznaků: podobnost ve tvaru (např. *kóje* – boxerský ring, *bedna* – svalnatý muž, *pekáč buchet* – vypracované břišní svalstvo, *křídla* – rozvinutý široký sval zádový), podobnost ve velikosti (*bachyně* – tlustá závodnice špatně připravená na závody, *bobek* - tableta obsahující anabolické steroidy, *bonbon* – tableta obsahující aminokyseliny), podobnost

v činnosti (*cukrovat* – fáze před soutěží, kdy se přijímají potraviny či doplňky výživy obsahující sacharidy, *hmyzák* – začínající cvičenec, který svým chováním v posilovně ruší ostatní cvičence, *masáž* – rychlá série zápasnických chvatů) a podobnost ve vlastnosti (*vypínač* – bolestivý bod mezi uchem a čelistí).

4.5.2.4 Víceslovná pojmenování

Víceslovná pojmenování se v sociolektu obecně vyskytují jen zřídka, ovšem v oblasti silových sportů je nalezneme ve velké míře. Do této skupiny řadíme frazeologismy a sdružená pojmenování.

4.5.2.4. a) Frazeologismy

Nezbytnou součástí frazeologismů je vždy sloveso. Ve slovníku sociolektismů představují pokyny při kulturistických závodech (*vypustit Krakena* – přinést na pódium oblíbeného závodníka, který je ve skvělé formě, *hodit korbu* – zaujmout základní postoj na závodě), situace, ke kterým dochází při cvičení (např. *bejt z formy* – být špatně připravený, *jet malý váhy* – cvičit s činkami a závažími malých hmotností), situace vyskytující se při bojových sportech (např. *dávat dárky* – sponzorovat zápasníka, *dostat babu* – kop do rozkroku).

4.5.2.4. b) Sdružená pojmenování

Sdružená pojmenování jsou většinou tvořena adjektivem a substantivem, nalezneme zde ale i výraz tvořený dvěma substantivy a výraz tvořený prepozicí, numeralií a substantivem. Jedná se především o popis osoby (např. *ocelová brada* – boxer, kterého nelze porazit, *skleněná brada* – boxer, kterého lze snadno porazit, *hora masa* – cvičenec mající mohutnou postavu), nachází se zde i popis situace (*mrtvý bod* – moment, kdy vyčerpáním ztratíte vědomí) a popis místa (*mezi šestnácti provazy* – boxerský ring).

4.6 Expresivita

U sociolektu silových sportů není chápání expresivity tak silné, a to vzhledem k tomu, že mluva z tohoto prostředí není nikterak izolovaná od veřejnosti, a proniká tak i mimo svou oblast. Většinou se zde nacházejí výrazy motivované potřebou vyslovit emocionální vztah, jak kladný, tak záporný.

Sociolekt dané oblasti by měl být posouzen někým, kdo sociolekt daného prostředí perfektně zná, jelikož určování míry expresivity je záležitost zcela individuální. Díky tomuto faktu můžeme říci, že hodnocení expresivity je plně subjektivní.

Expresivní výrazy se tedy člení na kladně (lichotivý význam) a záporně (hanlivý význam) zabarvená.

Ve slovníku sociolektismů nacházíme pozitivně zabarvená slova (*motýlek, suspík, pumpička, Arnie*), která jsou zastoupena deminutivy a slovy domácími.

Ve větší míře se zde nacházejí slova záporně zabarvená (*sumo, vepřonoh, bachyně, tyčka, mučírna*), která obsahují ironické (*fitnesska*) a hanlivé výrazy, u kterých je důležitá intonace hlasu.

4.7 Interslangismy

Interslangismy jsou výrazy, jež ztratily vztah k určité společenské skupině. Zobecněly natolik, že je snadné je najít i u jiných slangů.

Tyto výrazy se v jazyce silových sportů vyskytují poměrně často, jelikož pojmy používané v tomto odvětví jsou užívány i v oblasti jiných sportů či zcela odlišných aktivit.

Můžeme doložit příklady ze slangu šachového (*majstr* – držitel titulu mistr, *salát* – slabý soupeř), z obecně sportovního slangu (*fyzická* – fyzická zdatnost, *kondička* – dobrá kondice, *béňo* – vytrvalostní síla, *kruháč* – kruhový trénink, *osobák* – osobní rekord) a ze slangu gymnastického (*bradlovka* – sestava cvičení na bradlech).

4.8 Professionalismy a slangismy

Mluva z odvětví silových sportů může být zařazována ke slangu, ale i profesní mluvě, stojí tedy na pomezí. Užívají ji lidé, kteří sport provozují pouze amatérsky jako činnost zájmovou, ale i ti, pro které je sport profesí (trenéři, špičkoví sportovci, sportovní reportéři a novináři aj.)

Existuje velké množství profesních slangů (např. zdravotnický slang, kuchařský slang, stavebnický slang), je ale velice důležité si uvědomit hranici mezi profesní a zájmovou mluvou. Profesionalismy neboli výrazy blížící se termínům, by měly být nociónální, neexpresivní a oproti slangismům nejsou užívány se snahou o jazykovou exkluzivitu, ale pouze pro jazykovou úsporu. (např. *anaerobka*, *delťák*, *fitko*, *fyzická*, *jednoručka*).

Slangismy jsou mnohem expresivnější a často vznikají na základě jazykové hry (např. *pumpička*, *tyčka*, *vyutíkálek*, *motýlek*).

5 Slovník sociolektismů

5.1 Stavba slovníkového hesla

Pro stavbu hesel tohoto slovníčku sociolektismů jsem vycházela ze zásad uplatňovaných ve *Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost*.⁸⁹

Hesla jsou řazena abecedně, frazeologismy jsou řazeny dle prvního slova. Jednotlivá hesla jsou zvýrazněna tučně. Sociolektismy jsou uvedeny v reprezentativním tvaru, tzn. substantiva a adjektiva v nominativu singuláru a verba v infinitivu. Ta podstatná jména, která jsou užívána výhradně v množném čísle, jsou uvedena v plurálu. U každého výrazu jsou uvedeny základní mluvnické údaje, u substantiv je uvedena koncovka v genitivu a mluvnický rod, u sloves je uveden vid. Součástí každého hesla je jeho lexikální význam. Pomocí desetinného třídění zařazujeme sociolektismus ke slovnímu druhu, ke způsobu tvoření, popř. uvádíme základové slovo u slov přejatých, a do sémantické skupiny. Synonymní výrazy uvádíme v abecedním pořadí za slovem „viz“. Písmeno, které stojí na předposledním místě celého hesla značí, zda byl daný pojem sebrán vlastním sběrem či metodou excerpcce. Na konci každého hesla je zkratka, která slouží k lepší orientaci ve slovníku a upřesňuje sportovní odvětví, ve kterém je sociolektismus užíván. Zkratky jsou vysvětleny v závěru práce.

⁸⁹ KROUPOVÁ, Libuše a Josef FILIPEC (ed.). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, s. 6–7.

5.2 Slovník pojmů

A

aerobka, -y, f., aerobní zátěž – dlouhodobé cvičení vytrvalostního charakteru; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

amina, -y, f., tableta obsahující aminokyseliny; 4.4.1, 4.5.1.2.b), 4.3.3, S, KVF

anaerobka, -y, f., anaerobní zátěž – krátkodobá pohybová aktivita; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

Arnie, -ho, m. an., přirovnání ke slavnému Arnoldovi; 4.4.1, 4.5.1.2.b), 4.3.1, S, KVF

arnoldky, -ek, f., pl., zvedání činky vsedě na polohovatelné lavici; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.6, S, KVF

aut, -u, m. in., bezvědomí soupeře; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. out), 4.3.4, S, BU

B

bachyně, -e, f., tlustá závodnice špatně připravená na závody; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, E, KVF

bandasky, -ek, f., pl., oteklé nohy; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, KVF

bedna, -y, f., cvičenec, který má mohutnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz hora masa, hrouda, Hulk, skříň, S, KVF

bejt z formy, imp., být špatně připraven; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.3.4, S, KVF

benč, -e, m. in., zvedání činky vleže na vodorovné lavici; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. bench), 4.3.6, S, KVF

benčpreska, -y, f., lavice na procvičování ramen a prsou; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. bench press), 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

benčovat, imp., cvičit na bench lavici; 4.4.2, 4.5.2.1 (z ang. bench), 4.5.1.1., 4.3.4, S, KVF

béňo, -a, m. an., vytrvalostní síla; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.5.1.2 b), 4.3.7, S, KVF, BU

bicák, -u, m. in., dvojhlavý sval pažní; 4.4.1, 4.5.1.2c), 4.3.5, S, KVF

bikina, -y, f., žena, která závodí v bikini fitness; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

bobek, -u, m. in., tableta obsahující anabolické steroidy; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

bobulon, -a, m. an., uživatel anabolických steroidů; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, viz chemik, mutant, nasypanec, steroidák, sypač, S, KVF

bonbon, -u, m. in., tableta obsahující aminokyseliny; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

bouchárna, -y, f., posilovna; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.2, viz činkárna, džim, fit, fitko, mučírna, rambodílna, útočiště, železárna, S, KVF

bradlovka, y, f., sestava cvičení a bradlech; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.4, S, KVF

buchty, -et, f., pl., vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz pekáč buchet, radiátor, sixpack, valcha, varhany, S, KVF

bušit, imp., často a poctivě cvičit, trénovat; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, viz jet, E, KVF

C

crossfiták, -a, m. an., crossfiter; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. crossfit), 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

cukrovat, imp., fáze před soutěží, kdy se přijímají potraviny či doplňky výživy obsahující sacharidy; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

Č

činkárna, -y, f., posilovna; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.2, viz bouchárna, džim, fit, fitko, mučírna, rambodílna, útočiště, železárna, S, KVF

činkovat, imp., konat posilující cviky činkami; 4.4.2, 4.5.1.1, 4.3.4, S, KVF

čmchat kalafunu, imp., být v pozici na zemi (knock-down); 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

čouk, -u, m. in., škrčení při zápasu; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. choke), 4.3.6, S, BU

čopr, -u, m. in., úder sekem; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. chop), 4.5.1.1, 4.3.6, S, BU

D

dávat dárky, perf., sponzorovat zápasníka; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

delták, -u, m. in., deltový sval; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.5, S, KVF

direkt, -u, m. in., přímý boxerský úder; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. direct), 4.3.6, S, BU

dostat babu, perf., kop do rozkroku; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

dřepovka, -y, f., dřepová konstrukce; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

dvoják, -u, m. in., dvojitý kryt (při zápase či sparingu); 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.6, S, BU

dvojtečka, -y, f., úder obou zápasníků ve stejný čas; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

džim, -u, m. in., posilovna; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. gym), 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, fit, fitko, mučírna, rambodílna, útočiště, železárna, S, KVF

E

ezetka, -y, f., EZ činka; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

F

figura, -y, f., cvičenec s dobrým svalovým rozvojem; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.1, E, KVF

fit, -u, m. in., fitness-centrum; 4.4.1, 4.5.1.2.b), 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, džim, mučírna, rambodílna, útočiště, železárna, E, KVF

fitko, -a, n., fitness-centrum; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, džim, fit, mučírna, rambodílna, útočiště, železárna, S, KVF

fitnesska, -y, f., dívka, která v posilovně příliš necvičí; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

fouknout si, perf., vzít si doporučený doplněk výživy; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

fyzička, -y, f., fyzická zdatnost; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.7, S, KVF

G

glut'ák, -u, m. in., velký sval hýžd'ový; 4.4.1, 4.5.2.1 (z lat. Musculus gluteus maximus), 4.5.1.2 c), 4.3.5, S, KVF

gorila, -y, f., trapézová póza; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

granát, -u, m. in., pěst; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

H

haják, -u, m. in., úder, který soupeře „uspí“ (přivede do bezvědomí); 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.6, S, BU

hák, -u, m. in., úder ze strany; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

hák, -u, m. in., pomůcka pro tahová cvičení sloužící k udržení těžších závaží; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

hebl, -u, m. in., zápasnický chvat založený na páčení; 4.4.1, 4.5.2.1 (z něm. Hebel), 4.3.6, S, BU

hladkej, (o závodníkovi) mající nedostatečnou ostrost a plasticitu svalů; 4.4.3, 4.5.2.3, 4.3.1, E, KVF

hmyz, -u, m. in., začínající cvičenec, který svým chováním v posilovně ruší ostatní cvičence; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz hmyzák, S, KVF,

hmyzák, -a, m. an., začínající cvičenec, který svým chováním v posilovně ruší ostatní cvičence; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz hmyz, S, KVF,

hodit korbu, perf., zaujmout základní postoj na závodu; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.3.4, S, KVF

hora masa, cvičenec mající mohutnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.4 b), 4.3.1, viz bedna, hrouda, Hulk, skříň, S, KVF

hrana, -y, f., cvičenec mající velkou hranatou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

hrouda, -y, f., cvičenec mající mohutnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bedna, hora masa, Hulk, skříň, S, KVF

hruška, -y, f., závěsný kožený vak menších rozměrů sloužící k tréninku; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, BU

Hulk, -a, m. an., cvičenec mající mohutnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bedna, hora masa, hrouda, skříň, S, KVF

CH

chemik, -a, m. an., člověk požívající zakázané látky; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bobulon, mutant, nasypanec, steroidák, sypač, S, KVF

J

játrovka, -y, f., tableta obsahující aminokyseliny z hovězích jater; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

jednoručka, -y, f., jednoruční činka; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

jehlan, -a, m. an., člověk, který si steroidy píchá pomocí jehly; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

jet, imp., cvičit, posilovat; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, viz bušit, E, KVF

jet malý váhy, imp., cvičit s činkami a závažími malých hmotností; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.2, 4.3.4, E, KVF

jet velký váhy, imp., cvičit s činkami a závažími velkých hmotností; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.2, 4.3.4, E, KVF

jonták, -u, m. in., iontový nápoj; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

K

kat, -u, m. in., otevřená rána po úderu; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. cut), 4.3.4, S, BU

karboš, -e, m. in., doplněk stravy s názvem Carbo-plex; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, KVF

káóčko, -a, n., rozhodný boxerský úder, kdy zápasník obdrží silný úder na hlavu, který mu způsobí otřes mozku; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. KO), 4.5.1.2 a), 4.3.6, viz knokaut, S, BU

klec, -e, f., konstrukce navržená pro cvičení s osou; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

klec, -e, f., boxerský ring; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.2, viz kóje, mezi šestnácti provazy, S, BU

klenbáč, -e, m. in., látka užívaná ke zkvalitnění svalstva (klenbuterol); 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, viz knokaut, S, KVF

knokaut, -u, m. in., rozhodný boxerský úder, kdy zápasník obdrží silný úder na hlavu, který mu způsobí otřes mozku; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. Knock-out), 4.3.6, viz káóčko, S, BU

kohák, -u, m. in., úder hákem, který způsobí KO; 4.4.1, 4.5.1.3, 4.3.6, S, BU

kolor, -u, m. in., barva, kterou se závodník potírá před vystoupením na pódiu; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. color), 4.3.3, S, KVF

kondička, -y, f., dobrá kondice; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.7, S, KVF

konve, -í, f., mn., vypracovaná lýtka; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, KVF

koule, -e, f., anabolický steroid; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, viz sypání, S, KVF

koza, -y, f., zápasnická pozice sehnutí se a podepření pažemi; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

kóje, -e, f., boxerský ring; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.2, viz klec, mezi šestnácti provazy, S, BU

kreš, -e, m. in., doplněk výživy; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. Crash), 4.3.3, E, KVF

krmit, imp., zasypat protivníka ranami; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

kros, -u, m. in., švihový úder vedený křížem; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. Cross), 4.3.6, S, BU

kruháč, -e, m. in., kruhový trénink; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

křídlo, -a, n., široký sval zádový; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz letiště, vrata, S, KVF

kufr, -u, m. in., ocelové závaží s madlem připomínající kufr; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

kupovat, imp., dostávat jeden úder za druhým; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

kůly, -ů, m. in. pl., nohy; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, KVF

kvadrák, -u, m. in., přední čtyřhlavý sval stehenní; 4.4.1, 4.5.2.1 (z lat. Kvadriceps), 4.5.1.2 b), 4.3.5, A, KVF

L

laktát, -u, m. in., moment, při kterém už člověk není schopen pokračování; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.4, S, KVF

letiště, -e, n., záda; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz křídlo, vrata, S, KVF

loket, -e, m. in., úder loktem v MMA; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.6, S, BU

M

majstr, -a, m. an., držitel titulu mistr; 4.4.1, 4.5.1.2.c), 4.3.1, S, KVF, BU

makro, -a, n., makroživina; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, KVF

malt'ák, -u, m. in., samostatný maltodextrin v sypké formě; 4.4.1, 4.5.1.2. b), 4.3.3, S, KVF

masáž, -e, f., rychlá série zápasnických chvatů; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

mazanec, -e, m. in., nevypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz ranec, E, KVF

mágo, -a, n., magnesiová kostka sloužící k natírání rukou, 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, KVF

máslo, -a, n., slabý jedinec; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz salát, S, KVF, BU

mezi šestnácti provazy, boxerský ring; 4.5.2.4 b), 4.5.2.2, 4.3.2, viz klec, kóje, S, BU

minda, -y, f., minerální voda; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, E, KVF

mít brejle, imp., mít monokl; 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

motýlek, -lku, m. in., stroj k posilování prsních svalů; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

most, -u, m. in., poloha, při níž se zápasník opírá o žíněnku chodidly a temenem hlavy; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

mrtvola, -y, f., mrtvý tah; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.6, S, KVF

mrtvý bod, moment, kdy vyčerpáním ztratíte vědomí; 4.5.2.4 b), 4.3.4, S, KVF

mučírna, -y, f., posilovna; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.2, bouchárna, činkárna, džim, fit, fitko, rambodílna, útočiště, železárna, S, KVF

mult'ák, -u, m. in., multivitaminový nápoj; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

muška, -y, f., muší váha; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, BU

mutant, -a, m. an., uživatel steroidů; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bobulon, chemik, nasypanec, steroid'ák, sypač, S, KVF

N

nakopávač, -e, m. in., nápoj nebo tableta podporující lepší výkon; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

naložit, perf., dát soupeři velké množství úderů; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

napáskovanej, (o závodníkovi) mající vypracované svaly tak, že jsou vidět jejich jednotlivé detaily; 4.4.3, 4.5.1.1, 4.5.2.3, 4.3.1, E, KVF

naproužkovat, perf., zatnout svaly na závodě; 4.4.2, 4.5.1.1, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

napumpovat, perf., prokrvit určitou svalovou partii těla intenzivním cvičením/tréninkem; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

nasypanec, -e, m. an., cvičenec užívající zakázané látky; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, viz bobulon, chemik, mutant, steroid'ák, sypač, S, KVF

naturál, -a, m. an., cvičenec, který nepožívá žádné zakázané látky; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.1, S, KVF

nálož, -e, f., nápoj s vysokým obsahem sacharidů, který rychle dodá tělu potřebnou energii; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

nelzon, -a, m. an., zápasnický chvat; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.6, S, BU

nítěnka, -y, f., začínající hubený cvičenec; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz tyčka, S, KVF

O

objemovka, -y, f., objemová fáze; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

obojručka, -y, f., obouruční činka; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

ocelová brada, neporazitelný boxer; 4.5.2.4 b), 4.5.2.3, 4.3.1, S, BU

optimálka, -y, f., optimální výživa; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

osa, -y, f., olympijská činka; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

osobák, -u, m. in., osobní rekord; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

oves, -a, m. an., ovesné vločky; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, KVF

P

padesátka, -y, f., činka o váze 50 kg (podobně s ostatními váhami činek); 4.4.1, 4.5.1.1, 4.5.2.2, 4.3.3, E, KVF

palačinka, -y, f., trojhlavý sval pažní; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz tricák, S, KVF

pákař, -e, m. an., zápasník, který zápasí pomocí pák; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, S, BU

pekáč buchet, vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.4 b), 4.5.2.3, 4.3.5, viz buchty, radiátor, sixpack, valcha, varhany, S, KVF

placka, -y, f., medaile; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF, BU

poslat k zemi, perf., dostat soupeře na zem; 4.5.2.4 a), 4.3.4, S, BU

pózing, -u, m. in., soutěžní předvádění své formy; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. posing), 4.3.4, S, KVF

prkno, -a, n., plank (výdrž těla v nízké poloze); 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, KVF

prodavač, -e, m. an., závodník, který předvádí svoji formu na pódiu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

prodávat, ned., ukazovat s oblibou své svalstvo před ostatními, ale i před zrcadlem; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

prohrát na hrb, perf., být položen na lopatky; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.2, 4.3.4, S, BU

pumpička, -y, f., člověk, který se do posilovny chodí jen napumpovat; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

pumpovat, imp., zvedat činky; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

pusinka, -y, f., úder hlavou; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

puška, -y, f., přímý kop; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. push kick), 4.5.1.4, 4.3.6, S, BU

pytlůvka, -y, f., rukavice určená pro trénink na pytlí; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, S, BU

R

radiátor, -u, m. in., vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz buchty, pekáč buchet, sixpack, valcha, varhany, S, KVF

rambodílna, -y, f., posilovna; 4.4.1, 4.5.1.3, 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, džim, fit, fitko, mučírna, útočiště, železárna, S, KVF

ranec, -e, m. in., tlusté břicho; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz mazanec, S, KVF

rosol, -a, m. an., obtloustlý cvičenec s nevýrazným svalstvem, jehož sportovní výkonnost je velmi slabá; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.1, S, KVF

růsták, -u, m. in., růstový hormon; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

rýsovačka, -y, f., fáze tréninku před závody, ve které se závodník snaží vypracovat detaily svalů; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

S

sacharidák, -u, m. in., sacharidový nápoj; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.3, S, KVF

salát, -a, m. an., slabý soupeř; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz máslo, S, BU

sazka, -y, f., výprask; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

sekáč, -e, m. an., cvičenec mající nesouměrnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

sérka, -y, f., cvik opakovaný vícekrát; 4.4.1, 4.5.1.2 c), 4.3.4, S, KVF

shazovačka, -y, f., shazovaná série; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

sixpack, -u, m. in., vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. sixpack), 4.3.5, viz buchty, pekáč buchet, radiátor, valcha, varhany, S, KVF

sklápěčka, -y, f., KO; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

skleněná brada, snadno porazitelný jedinec; 4.5.2.4 b), 4.5.2.3, 4.3.1, S, BU

sklep, -a, m. in., posilovna umístěná v podzemních prostorách; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.2, S, KVF

sklípkan, -a, m. an., člověk, který navštěvuje posilovnu v podzemních prostorách; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

skříň, -e, f., cvičenec mající mohutnou postavu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bedna, hora masa, hrouda, Hulk, S, KVF

spalovač, -e, m. in., látka podporující spalování tuků; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, S, KVF

spárko, -a, n., tréninkový boj se soupeřem (sparing); 4.4.1, 4.5.1.2 c), 4.3.4, S, BU

spencrovka, -y, f., úder malíkovou stranou zahnuté pěsti shora do hlavy; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.6, S, BU

split, -u, m. in., dělený trénink; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. split), 4.3.4, S, KVF

spodek, -u, m. in., trup protivníka; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, BU

steroid'ák, -a, m. an., muž užívající steroidy; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, viz bobulon, chemik, mutant, nasypanec, sypač, S, KVF

stroj, -e, m. in., celé tělo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, KVF

sumo, -a, n., tlustý závodník; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

superka, -y, f., supersérie; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.4, viz supersérka, S, KVF

supersérka, -y, f., supersérie; 4.4.1, 4.5.1.3, 4.5.1.2 c), 4.3.4, viz superka, S, KVF

suply, -ů, m. in., pl., doplňky stravy; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, KVF

suspec, -e, m. in., suspensor; 4.4.1, 4.5.1.2 b), 4.3.3, S, BU

svalovka, -y, f., svalová bolest; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.4, S, KVF

sypač, -e, m. an., člověk, který používá zakázané látky; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz bobulon, chemik, mutant, nasypanec, steroid'ák, S, KVF

sypat, imp., brát zakázané látky; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

sypání, -í, n., anabolické steroidy; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, viz koule, S, KVF

š

širokáč, -e, m. an., cvičenec, který má široká ramena a záda; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

škrtič, -e, m. an., zápasník preferující škrtící techniku; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, BU

šlapat zelí, imp., pohybovat se s posledními silami; 4.4.2, 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.4, S, BU

T

talíř, -e, m. in., závaží; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.3, viz železo, S, KVF

tejk, -u, m. in., porážka soupeře; 4.4.1, 4.5.2.1 (z ang. take down), 4.3.6, S, KVF

trapézák, -u, m. in., trapézový sval; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.5, S, KVF

trenál, -u, m. in., trénink; 4.4.1, 4.5.1.2 c), 4.3.4, S, KVF

trenér, -a, m. an., cvičenec, který v posilovně radí všem ostatním, ačkoliv věci sám příliš nerozumí; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

tricák, -u, m. in., trojhlavý sval pažní; 4.4.1, 4.5.1.2c), 4.3.5, viz palačinka, S, KVF

tučnák, -u, m. in., kulturistická strava obsahující spoustu bílkovin a málo tuku; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

tučňák, -a, m. an., tuňák; 4.4.1, 4.5.1.2 c), 4.3.3, S, KVF

tyčka, -y, f., hubený cvičenec; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.1, viz nítěnka, S, KVF

U

ultratrenál, -u, m. in., více náročný trénink; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.5.1.2 c), 4.3.4, S, KVF

uspat, perf., přivést soupeře úderem do bezvědomí; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, viz vypnout, zrušit, S, BU

Ú

útočiště, -e, n., posilovna; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, džim, fit, fitko, mučírna, rambodílna, železárna, S, KVF

V

valcha, -y, f., vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz buchty, pekáč buchť, radiátor, sixpack, S, KVF

varhany, -0, f., pomn., vypracované břišní svalstvo; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz buchty, pekáč buchť, radiátor, sixpack, S, KVF

vepřonoh, -a, m. an., obézní cvičenec; 4.4.1, 4.5.1.3, 4.3.1, S, KVF

volnostylař, -e, m. an., zápasník ve volném stylu (používající chvaty na celé tělo); 4.4.1, 4.5.1.3, 4.5.1.1, 4.3.1, S, BU

vrata, -0, n., pomn., zádové svaly; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, viz křídlo, letiště, S, KVF

vyčistit, perf., sníst všechno jídlo, které je v dosahu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

vychcípanej, vypadající unaveně, malátně; 4.4.3, 4.5.1.1, 4.3.1, S, KVF

vypínák, -u, m. in., úder, který soupeře přivede do bezvědomí; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.6, S, BU

vypínač, -e, m. in., bolestivý bod mezi uchem a čelistí; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.5, S, BU

vypnout, perf., uvést soupeře do bezvědomí; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, viz uspat, zrušit, S, BU

vypustit Krakena, perf., přivést na pódium oblíbeného závodníka, který je ve skvělé formě; 4.5.2.4 a), 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

vyutíkálek, -a, m. an., zápasník, který při boji ustupuje; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.1, S, BU

Z

zadák, -u, m. in., zadní úder v boxu; 4.4.1, 4.5.1.4, 4.3.6, S, BU

zadkovač, -e, m. in., stroj na posilování hýžďových svalů; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, E, KVF

zajetej, jedinec cvičící delší dobu; 4.4.3, 4.5.2.3, 4.3.1, S, KVF

záhlavák, -u, m. in., zápasnický chvat – přehoz záběrem paže a hlavy; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.6, S, BU

zápěstník, -u, m. in., obinadlo sloužící ke zpevnění zápěstí; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.3, S, KVF

záručák, -u, m. in., zápasnický chvat – přehoz přes záda záběrem paže; 4.4.1, 4.5.1.1, 4.3.6, S, BU

zbořit se, perf., vyčerpat své síly při velmi namáhavém cvičení; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, S, KVF

zbořit se, perf., příliš ztloustnout a ztratit tak úplně formu; 4.4.2, 4.5.2.3., 4.3.4, S, KVF

zrušit, perf., uvést soupeře do bezvědomí; 4.4.2, 4.5.2.3, 4.3.4, viz uspat, vypnout, S, BU

zuby, -ů, m. in., chránič zubů; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.3, S, BU

zvedák, -u, m. in., boxerský úder mířený na bradu; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, S, BU

Ž

žabák, -a, m. an., dřep, při kterém má cvičenec položenou velkou činku na ramenou; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.6, E, KVF

železárna, -y, f., posilovna; 4.4.1, 4.5.2.3, 4.3.2, viz bouchárna, činkárna, džim, fit, fitko, mučírna, rambodílna, útočiště, S, KVF

železo, -a, n., činka, závaží; 4.4.1, 4.5.2.2, 4.3.3, viz talíř, S, KVF

6 Závěr

Primárním cílem této práce bylo získat co nejvíce jazykového materiálu, roztřídit a analyzovat jej dle předem vymezených kritérií a blíže charakterizovat jazyk silových sportů. Hlavní motivací pro vybrání tohoto tématu byl můj velmi kladný vztah k tomuto prostředí.

Během svého výzkumu jsem jazykový materiál získávala metodou rozhovoru, on-line dotazníku a metodou excerpcí. Rozhovor jsem vedla s rodinnými příslušníky či známými provozujícími nějaký silový sport, ale i s profesionálními trenéry, závodníky i zápasníky. K rozhovorům jsem používala předem vytvořený dotazník s vypsáními sémantickými skupinami, které jsem během rozhovoru doplňovala. Většina rozhovorů proběhla osobně, s některými respondenty proběhl videohovor přes sociální síť. Nejvíce výraziva se podařilo získat skrze on-line dotazník, který vypadal obdobně jako ten, který byl využit při rozhovoru. Celkem se podařilo získat 221 výrazů, které byly následně detailně analyzovány.

V úvodu práce byly stanoveny čtyři hypotézy.

První z nich pojednávala o slovnědruhovém kritériu. Bezesporu se potvrdilo, že slovním druhem, který je ve slovníku sociolektismů nejčetněji zastoupen, je substantivum. Substantiva mají výraznou převahu zejména v sémantických skupinách názvů činností, situací, výsledků činnosti. Ve velmi malé míře se vyskytovala také verba a adjektiva.

Potvrzena byla i druhá hypotéza, která předpokládala nejpočetnější výskyt jednoslovných sociolektismů. Slovník obsahuje pouze 18 víceslovných pojmenování. Motivací k používání jednoslovných výrazů je převážně úspornost a stručnost sdělení. Proto zde můžeme doložit i několik pojmů vzniklých univerbizací.

Předposlední hypotéza se vztahovala k expresivním výrazům. Ve slovníku můžeme dohledat slova jak kladně, tak i záporně zabarvená. Hypotéza byla tedy potvrzena.

Poslední hypotéza se týkala přejatých výrazů z cizích jazyků. Podařilo se shromáždit pojmy přejaté z anglického jazyka, německého a latinského jazyka. Výrazy přejaté z cizích jazyků jsou následně upravovány tak, aby působily jako slova česká. Potvrzena byla tedy i závěrečná hypotéza.

Je samozřejmé, že některé sociolektismy zmíněné v této práci více pronikají do obecného podvědomí, jelikož některé slangové výrazivo je používáno například v médiích, a tak mu rozumějí i laici, kteří z odvětví silových sportů nepocházejí.

Sociolekt kulturistiky je zpracován v titulu *Tři slangové slovníky*,⁹⁰ tato kniha tedy posloužila k porovnání výraziva z oblasti kulturistiky. K témuž účelu bylo použito i dílo *Výběrový slovník českých slangů*,⁹¹ které mimo jiné pojednává o sociolektu z oblasti boxu.

Jsem si plně vědoma toho, že výsledky mého výzkumu představují pouhý náhled do daného prostředí, jelikož jsou ovlivněny původem respondentů, které jsem oslovila, a sportem, který provozují. Je pravděpodobné, že v krajích, které nebyly zastoupeny v bakalářské práci, mohou být používány zcela jiné sociolektismy či pojmy se zaměřeným významem. Tato práce by tedy mohla být východiskem pro další zkoumání jazyka silových sportů.

⁹⁰ TICHÁ, Zdeňka a Luboš SKOPEC. *Tři slangové slovníky*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2001.

⁹¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003.

7 Resumé

Bakalářská práce se zabývá výzkumem mluvy v oblasti silových sportů. V první části práce je vymezen cíl výzkumu, jsou stanoveny hypotézy, popsán vzorek respondentů a následně jsou vyjmenovány metody, jež byly použity ke sběru jazykového materiálu, který je v dalších kapitolách detailně rozebírán a zkoumán. Ve druhé části práce jsou uvedeny přístupy autorů zabývajících se slovní zásobou českého jazyka a slangem, konkrétní útvary jsou detailně popsány a opírají se o názory známých lingvistů. Třetí část je zaměřena na slovotvorné a neslovotvorné způsoby, které jsou uplatňovány při tvorbě sociolektismů. Další částí začíná praktická část práce, která nejprve charakterizuje mluvu silových sportů. Pátá část je zaměřena na výsledky výzkumu. Sesbírané výrazivo je tříděno dle sémantických a systémových rysů a jazykovědně rozebráno. Na závěr této práce je uveden abecedně řazený slovník 221 sesbíraných sociolektismů.

8 Abstract

This Bachelor thesis deals with sociolect of strength sports. At the first part of the thesis the research target is defined, the hypotheses are established, a sample of respondents is described, and then the methods which were used to collect the language material are named. This language material is discussed and researched in detail in the following chapters. The second part of the thesis contains the approaches of authors dealing with the vocabulary bank of Czech language and slang, specific units are described in detail, and they are based on opinions of well-known linguists. The focus of the third part is on word-formation and non-word-formation methods, which are applied in creating sociolectisms. The following part begins with the practical part of the thesis which first distinguishes the language of strength sports. The fifth part is focused on research results. The collected expressions are sorted according to semantic and systemic features, and it is linguistically examined. At the end of this thesis, an alphabetical dictionary of collected 221 sociolectisms is depicted.

Seznam použité literatury a internetových zdrojů

BEČKA, Josef Václav. *Česká stylistika*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0020-8.

ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština, řeč a jazyk*. 2. přeprac. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2000. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, Marie. Slang a styl. in: *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. – 27. února 2008*. Plzeň: ZČU, 2008.

GREPL, Miroslav, Petr KARLÍK, Marek NEKULA a Zdenka RUSÍNOVÁ (eds.). *Příruční mluvnice češtiny*. 2. opr. vyd. [i. e. 3. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. 5. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Čeština pro učitele*. 4. upr. vyd. Odry: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

HUBÁČEK, Jaroslav. K současnému stavu zkoumání sociolektů. In: *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. – 27. února 2008*, Pedagogická fakulta ZČU, Plzeň, 2008. ISBN 978-80-7043-764-3.

HUBÁČEK, Jaroslav. *O českých slanzích*. 2. doplň. a přeprac. vyd. Ostrava: Profil, 1981.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1971. Edice Spisy Pedagogické fakulty v Ostravě, sv 17/1971.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Malý slovník českých slangů*. 1. vyd. Ostrava: Profil, 1988.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Výběrový slovník českých slangů*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-629-2.

HUGO, Jan a kol. *Slovník nespisovné češtiny*. 3. vyd. Praha: Maxdorf, 2009, ISBN: 978-80-7345-198-1.

KARLÍK, Petr a kol. *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KLIMEŠ, Lumír. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v letech 1920–1996*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1997.

KROUPOVÁ, Libuše a Josef FILIPEC (ed.). *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost: s Dodatkem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*. 4. vyd. Praha: Academia, 2005. ISBN 80-200-1347-4.

MACHEK, Václav. *Etymologický slovník jazyka českého*. 5. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-048-7.

OBERPFALCER, František. *Argot a Slangy*. In: *Československá vlastivěda 3*. Praha: Masarykova akademie práce, 1934.

POKORNÝ, Ludvík. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979.

SGALL, Petr a Jirí HRONEK. *Čeština bez příkras*. 2. vyd. Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 2014. ISBN 978-80-246-2459-4.

TICHÁ, Zdeňka a Luboš SKOPEC. *Tři slangové slovníky*. 1. vyd. V Praze: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0210-5.

VLAŠÍN, Štěpán a kol. *Slovník literární teorie*. 2., rozš. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1984.

ZIMA, Jaroslav. *Expresivita slova v současné češtině: Studie lexikologická a stylistická*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.

Internetové zdroje:

Internetová jazyková příručka [on-line]. Ústav pro jazyk český AV ČR, ©2008-2018 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z:
<http://prirucka.ujc.cas.cz/>

KOLEKTIV autorů. *Slovník spisovného jazyka českého* [on-line]. ©2011 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z:
ssjc.ujc.cas.cz

KOLEKTIV autorů. *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny* [on-line]. ©2012 2017 [cit. 2020-06-01]. Dostupné z:
www.czechency.org

KRČMOVÁ, Marie. *Stratifikace současné češtiny* [on-line]. Ústav jazykovědy, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. © 2003 [cit. 2020-05-12]. Dostupné z:
<http://phil.muni.cz/stylistika/studie/stratifikace.doc>

KŘÍSTEK, Václav. *Poznámky k problematice argotu a slangů*. Slovo a slovesnost [on-line]. © 1973 [cit. 2020-06-14]. ISSN 0037-7031. Dostupné z:
<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3943>

Slovník pojmů pro pořádného kultáka. Učte se – ProChlapy.cz *ProChlapy.cz – To chceš! To čteš!* [on-line]. © 2017 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z:
<https://www.prochlapy.cz/clanky/slovník-pojmu-poradnyho-kultaka-uc-se/>

Vokabulář webový. *Vokabulář webový* [on-line]. © 2006 [cit. 2020-05-23]. Dostupné z:
<https://vokabular.ujc.cas.cz/>

Přílohy

Příloha A: Ukázka tištěného dotazníku

Dotazník – Jazyk silových sportů – výzkum sociolektu

Pohlaví: Věk: Kraj:
Sport:

1. Názvy a vlastnosti osob (př. *naturál* – člověk, který nebere žádné zakázané látky; *sypač* – člověk užívající steroidy)

2. Názvy míst a prostředí (př. *bouchárna* - posilovna; *železárna* – posilovna)

3. Názvy věcí, nástrojů, prostředků činnosti (př. *železo* – činky; *jednoručka* – jednoruční činka)

4. Názvy činností, situací, výsledků činnosti (př. *pumpovat* – zvedat činky; *dojet* – do-dělat sérii)

5. Názvy částí těla (př. *kozy* – prsa; *bicák* – dvojhlavý sval pažní)

6. Názvy cviků, úderů (př. *knokaut* – rozhodný boxerský úder; *direkt* – přímý úder)

Konec dokumentu ■

Příloha B: Ukázka on-line dotazníku

Přidat logo

Sociolekt silových sportů

Dobrý den,

jmenuji se Kristýna Elišáková a jsem studentkou pedagogické fakulty v Plzni - obor český jazyk se zaměřením na vzdělávání. Ráda bych Vás seznámila s dotazníkem, jehož cílem je sběr slangových výrazů v prostředí silových sportů.

Věnujte mi prosím chvíli a zamyslete se nad tím, jaká jazyková specifika používáte při komunikaci s trenéry či vrstevníky na místě, kde daný sport provozujete.

Výsledkem tohoto dotazníku bude získání cenného jazykového materiálu, který bude sloužit výhradně ke zpracování mé bakalářské práce.

Vedle slangového výrazu uveďte prosím i výraz spisovný pro snazší zpracování dat (př.: kozy - prsa; steroidák - muž užívající steroidy).

Děkuji Vám za ochotu a Váš čas.

Kristýna Elišáková

SPUSTIT DOTAZNÍK

1. Pohlaví*

Napište jedno nebo více slov

500

2. Věk*

Napište jedno nebo více slov

999

3. Kraj*

Napište jedno nebo více slov

999

4. V jakém silovém sportu se pohybujete?*

Napište jedno nebo více slov

999

**5. Názvy a vlastnosti osob (př.: naturál - člověk, který
nebere žádné zakázané látky; sypač - člověk, který
užívá steroidy)**

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

**6. Názvy míst, prostředí (př.: bouchárna - posilovna;
železárna - posilovna)**

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

**7. Názvy věcí, nástrojů, prostředků činnosti (př.:
železo - činky; jednoručka - jednoruční činka)**

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

8. Názvy činností, situací, výsledků činnosti (př.: pumpovat - zvedat činky; dojet - dodělat sérii)

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

9. Názvy částí těla (př.: kozy - prsa; bicák - dvojhlavý sval pažní)

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

10. Názvy cviků, úderů (př.: knokaut - rozhodný boxerský úder; direkt - přímý úder)

Napište prosím vedle slangového výrazu i jeho význam

Napište jedno nebo více slov

999

Seznam použitých zkratek

aj. – a jiné

an. – animatum

ang. – výraz přejatý z anglického jazyka

apod. – a podobně

atd. – a tak dále

atp. – a tak podobně

BU – sociolektismus z odvětví bojových umění

doplň. - doplněné

E – excerpce z publikace *Tři slangové slovníky, Výběrový slovník českých slangů*

f. – femininum

in. – inanimatum

imp. - imperfektivum

KVF – sociolektismus z odvětví kulturistiky, vzpěračství a fitness

lat. – výraz přejatý z latinského jazyka

m. – maskulinum

n. – neutrum

např. – například

něm. – výraz přejatý z německého jazyka

opr. - opravené

PaedDr. – akademický titul doktor pedagogiky

perf. - perfektivum

Ph.D. – akademický titul doktor

pl. - plurál

pomn. – pomnožné substantivum

př. – příklad

přeprac. - přepracované

příl. – příloha

rozš. – rozšířené

s. - strana

S – vlastní sběr

tzv. - takzvaný

uprav. - upravené

vyd. – vydání